

Argümanları, Gücü ve Sınırları ile Uluslararası İlişkilerde Kurumsal Hiyerarşi Teorisi

Hüsna Taş Yetim

Öz: Uluslararası sistemi ve devletlerarası ilişkileri anarşi formülasyonu ile açıklayan uluslararası ilişkiler teorileri son yıllarda ciddi bir meydan okumayla karşı karşıyadır. Bu meydan okumanın öncüsü olan hiyerarşi teorisi devletlerarası ilişkilerin ve dünya politikasının hiyerarşi ve anarşinin birlikte var olduğu melez bir yapıyla yönetildiğini belirtmektedir. İkinci Dünya Savaşı'na kadar sömürge ve imparatorluk şeklindeki resmi hiyerarşik sistemlere ev sahipliği yapan uluslararası arenaya Savaş sonrası dönem itibarıyla büyük devletlerin küçük devletlerin egemenliklerini dolaylı yollarla kontrolleri altına aldıkları gayri resmi hiyerarşiler hâkim olmaya başlamıştır. Bu argümanlardan hareket eden hiyerarşi teorisi hiyerarşinin dünya siyasetindeki görünümünü, doğasını, dünya politikası ve aktörler üzerindeki etkilerini ortaya çıkarmak için ilişkisel otorite (relational authority) kavramını geliştirmiştir. Bu çalışma hiyerarşiyi, egemen devletlerarasında gerçekleştirilen pazarlıklar sonucunda inşa edilen bir ast-üst ilişkisi olarak tanımlayan ve literatürde kurumsal hiyerarşi (institutional hierarchy) teorisi olarak da isimlendirilen bu kavramın güçlü yönlerini ve sınırlarını araştırmaktadır. Bu amaçla çalışma kurumsal hiyerarşi teorisinin argümanlarına değindikten sonra bu argümanların üç güçlü yönünü ve beş temel sınırını tespit etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Hiyerarşi Teorisi, hiyerarşik dünya siyaseti, ilişkisel otorite, üst devletler, alt devletler, bölünebilen egemenlik.

Abstract: Theories of international relations that explain the international system and interstate relations through the formulation of anarchy have encountered a significant challenge in recent years. The hierarchy theory, the progenitor of this challenge, posits that international relations and world politics are governed by a composite framework in which hierarchy and anarchy coexist. Prior to World War II, official hierarchical institutions in the form of colonies and empires dominated the international arena. Since the end of the war, however, informal hierarchies in which large powers indirectly control the sovereignty of minor states have become commonplace. Based on these arguments, hierarchy theory has developed the concept of relational authority in order to reveal the appearance, nature, and effects of hierarchy on world politics and political actors. It explores the fundamental arguments of the institutional hierarchy theory, outlining its three most compelling strengths and five main drawbacks.

Keywords: Hierarchy Theory, hierarchic world politics, relational authority, subordinate states, superordinate states, divisible sovereignty.

@ Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Medipol Üniversitesi, husna.tas@gmail.com

id <https://orcid.org/0000-0002-8581-0656>

© İlmî Etüdler Derneği
DOI: 10.12658/M0719
insan & toplum, 2023; 13(3): 187-217
insanvetoplum.org

Başvuru: 30.03.2022
Revizyon: 10.05.2023
Kabul: 15.05.2023
Online Basım: 12.06.2023

Giriş

Realizm ve neo-realizm gibi Uluslararası ilişkiler (Uİ) teorileri hiyerarşinin iç politikaya, anarşinin (devletlerarası ilişkileri düzenleyen otoritelerin olmaması) ise uluslararası sisteme özgü yapılar olduğunu belirterek iç ve dış politika arasında kesin bir sınır çizmektedir. Bu varsayımına göre devletlerin iç politikalarına yönetenler ve yönetilenler arasındaki otorite ilişkileri yani hiyerarşik bir düzen hâkim iken uluslararası sistem ise bu yapıdan yoksundur. Eşit egemen devletlerin anarşik uluslararası sistemdeki öncelikli amaçları hayatta kalmak ve egemenliklerini korumaktır. Anarşik sistemde her devlet kendi çıkarını öncelemektedir ve her an birbirine düşman olma potansiyeli taşımaktadır. Bu nedenle devletler güvenliklerini kendi imkânlarıyla sağlamalı, zorunlu olmadıkça ittifaklara ve iş birliklerine girmemeli, girseler dahi bunların süresini kısa vadeli tutmalıdırlar. Tüm bu nedenlerden dolayı dünya siyaseti devletlerarası ilişkileri ast-üst (superordinate-subordinate) şeklinde düzenleyecek ve devletlerin kurallara itaat etmelerini sağlayacak otoritelerden yani hiyerarşik bir siyasi düzenden yoksundur (Waltz, 1979, s. 128; 2010, ss. 72-73, 88).

Dünya siyasetini anarşi merkezli bir yaklaşımla açıklayan bu argümanlara Uİ disiplininin son yıllarda ciddi bir meydan okuma yönelmektedir. Bu meydan okuma ilk olarak Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) 2003 yılında Irak'a gerçekleştirdiği tek taraflı müdahaleyi takiben hiyerarşi teorisi uzmanlarından gelmiştir. Teorinin kurucusu olan David Lake 2009 yılında yayınlanan "Hierarchy in International Relations" (Uluslararası İlişkilerde Hiyerarşi) isimli çalışmasında, Uİ disiplini açısından aşına olunmayan şu üç soruyu gündeme getirerek anarşi kavramının ciddi bir biçimde sorgulaması sürecinin öncüsü olmuştur: Uluslararası sistem anarşik ise Irak Savaşını takiben ABD'nin otoritesinin zayıfladığına dair ortaya çıkan tartışma nasıl izah edebilir? Şayet dünya siyasetine tam bir anarşi hâkimse, ABD'nin olmayan otoritesi nasıl zayıflayabilir? Irak işgali, ABD'nin rıza temelli hegemonyadan uzaklaşıp imparatorluk tarzında bir liderlik anlayışına mı yöneldiğinin habercisidir? (Lake, 2009, s. x).

Kısa sürede Uİ disiplininde yoğun bir ilgi gören bu sorular özellikle egemenlik normuyla ilişkili çok sayıdaki soruyu disiplinin gündemine taşımıştır. Devletler, egemenliği bölünemez ve eşit olarak niteleyen uluslararası hukukun merkezi normuna bağlı kalacaklarını yazılı ya da sözlü beyanlarla belirtmelerine karşın neden bu normu ihlal eden eylemler gerçekleştirmektedirler? Birleşmiş Milletler (BM) Antlaşması'nın egemenlikle ilgili maddesi devletlerin birbirileri üzerinde otorite kurmalarını yasaklamasına ve devletleri güç asimetrileri fark etmeksizin uluslararası hukuk karşısında eşit kılmasına karşın devletler neden birbirilerinin egemenlik haklarını askeri müdahalelerle, rejim değişimleriyle ya da diğer devletlerde askeri tesisler, personeller veya üsler bulundurarak ihlal etmektedirler? Benzer şekilde,

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin (BMGK) beş büyük gücünün (ABD, Çin, Rusya, İngiltere ve Fransa) sahip olduğu veto yetkisi eşit egemenlik prensibiyle uyumlu mudur? (Krasner, 1999; Adler-Nissen, 2017, s. 201)

Uzmanlar söz konusu soruları sömürge, vasilik, imparatorluk, meşruiyet, neo-emperyalizm, otorite, dominasyon ve hegemonya gibi birbirinden farklı konseptlerle yanıtlamakla birlikte, bu kavramların tümünün dünya siyasetinde hiyerarşinin varlığına işaret etmeleri onları ortak bir paydada buluşturmuştur (Boswell, 2004, ss. 516-524; Ikenberry, 2004, ss. 609-630; 2011; Walt, 2005; Motyl, 2006, ss. 229-249; Nexon & Wright, 2007, ss. 253-271; Reilly & Renfro, 2007, ss. 137-151; Ferguson, 2008, ss. 272-280; Sterling-Folker, 2008, ss. 319-330; Finnemore, 2009, ss. 58-85; Agathangelou & Ling, 2009; Prys & Robel, 2011, ss. 247-279). Bu kavramlara odaklanan yazarlara göre büyük güçlerin askeri eylemleri, uluslararası platformlarda sahip oldukları çeşitli imtiyazlar (veto yetkisi gibi) ve diğer devletlerin içişlerine müdahale etmeleri dünya siyasetinde egemenlikle ilgili en temel paradoksu (eşit ve bölünmez egemenlik normunun prensipte geçerli pratikte ise ihlal edilmesi) oluşturmaktadır. Dünya siyasetinde egemenlik ilkesini pratikte ihlal eden ve bölen hiyerarşik pratikler oldukça yaygındır. Bu pratikler devletlerin egemenlik bakımından eşit olmadıklarına, devletler arasında askeri, ekonomik, siyasi ve kültürel etkiler açısından önemli eşitsizliklerin mevcut olduğuna, devletlerin büyük çoğunluğunun dünya siyaseti üzerinde çok az bir yetkiye sahip olduklarına ve egemenliğin pratikte bölünebildiğine işaret etmektedir. Kısacası, birçok devletin iç veya dış politikası kendi tercihlerinden ziyade güçlü müttefiklerinin, zengin ekonomik ortaklarının, uluslararası kurumların ya da normların seçimleri doğrultusunda belirlenmekte ve bu nedenle birçok devlet aslında politikaları üzerinde asgari bir egemenlik kontrol yetkisine sahiptir (Ayrıca bkz. Krisch, 2003; Zaum, 2007; McDonald, 2017). Irak'ın, iç ve dış politika egemenliği ülkeye konuşlandırılan ABD askeri birlikleri, personelleri ve ABD-tercihli yöneticiler vasıtasıyla kontrol altına alınarak bölünmüştür. Bu nedenle Irak işgali hiyerarşinin dünya siyasetindeki varlığını gösteren önemli olaylardan biridir (Dunne, 2003, s. 106; Clark, 2005; Hinnebusch, 2011, s. 222; Clapton, 2014).

Uİ disiplindeki hiyerarşi uzmanları uluslararası sisteme anarşi ve hiyerarşinin birlikte hakim olduğu konusunda hem fikir olmasına karşın hiyerarşinin tanımı konusunda birbirlerinden ayrılmaktadırlar. Bu nedenle disiplinde hiyerarşi teorisi geniş/yapısal (broad/structural) ve dar/kurumsal/fail merkezli (narrow/institutional/agent-centered) olmak üzere iki farklı ekole ayrılmıştır. Geniş hiyerarşi teorisi hiyerarşiyi devletler ve bireyler arasındaki ırk, dil, din, statü, prestij, ideoloji, değerler ve güç (askeri, ekonomik vd.) farklılıklarından kaynaklanan eşitsiz ilişkiler olarak tanımlamakta ve dünyada çok sayıda hiyerarşinin bulunduğunu belirtmektedir (Zarakol, 2017). Kurumsal

hiyerarşi teorisine göre ise hiyerarşi güçlü aktörlerin zayıf aktörlerin egemenlik haklarını kontrol ettikleri eşitsiz ast-üst ilişkileridir (Lake, 2009, s. 7; Hinnebusch, 2011; McDonald, 2015). Bu temel argümandan hareket eden kurumsal hiyerarşi teorisi son yıllarda uluslararası sistemde egemenlik ilkesinin ihlal edildiği diğer örnek olayları ve hiyerarşik yönetim biçimlerinin farklı versiyonlarını ampirik veriler olarak kullanarak hiyerarşinin disiplinde kurumsal bir biçimde teorileşmesine önemli katkılarda bulunmaktadır. Bu kapsamda bu teori askeri müdahaleler, sosyal sözleşmeler, barış gücü (peacekeeping), rejim değişimi ve ulus inşası (nation building) operasyonlarını modern/post kolonyal çağın (1945'ten günümüze dek olan zaman) gayri resmi hiyerarşik (informal hierarchy) formları olarak analiz ederken (Fearon & Laitin 2004; Krasner 2004; Lake, 2009a; 2010a; 2016; Hinnebusch, 2011; Keene, 2013; Barnett, 2016; 2017) sömürge ve imparatorluk sistemlerini ise kolonyal çağda yaygın şekilde uygulanmış olan resmi hiyerarşik sistemler olarak çalışmaktadır (Doyle, 2005).

Kurumsal hiyerarşi teorisi uzmanlarının post kolonyal çağdaki hiyerarşilerin kökenini, doğasını ve aktörler üzerindeki etkilerini açıklamak için yaygın olarak kullandıkları konseptlerden biri David Lake tarafından 2009 yılında geliştirilen ilişkisel otorite kavramıdır. Bu kavram hiyerarşiyi iki aktör arasında gerçekleştirilen bir pazarlık sonucunda inşa edilen meşru bir ast-üst/iktidar ilişkisi olarak tanımlamaktadır. Bu konseptte göre bireyler bir devlete nasıl ki temel gereksinimlerinin karşılması karşılığında meşru otorite (rightful authority) olma hakkını sosyal sözleşmelerle veriyorsa, benzer bir süreç devletlerarasında da gerçekleşmektedir. Kısa sürede diğer birçok Uİ uzmanın ilgi gösterdiği ilişkisel otorite konsepti devletlerin anarşide neden hiyerarşik ilişkiler geliştirdiklerini çeşitli tarihsel ve güncel örnekler kullanarak açıklamaktadır.

Hiyerarşi çalışmaları üzerine yapılan kapsamlı akademik literatür taramasını referans alan bu çalışma kurumsal hiyerarşi teorisinin güçlü yönlerini ve sınırlarını ortaya koymayı hedeflemektedir. Dört bölümden oluşan çalışma kurumsal hiyerarşi teorisi ve geniş hiyerarşiyi kısaca kıyasladıktan sonra kurumsal hiyerarşi teorisinin temel argümanlarını yedi madde özetlemektedir. Üçüncü ve dördüncü bölümler sırasıyla bu teorinin tespit edilen üç güçlü yönü ve beş sınırı üzerinde durmaktadır. Hiyerarşiyi rıza, sosyal sözleşme, istikrar ve gönüllülük kavramlarıyla açıklaması bu konseptin temel sınırları olarak belirlenmektedir. Sonuç bölümünde ise kurumsal hiyerarşi teorisinin genel bir değerlendirmesi yapılmakta ve bu teoriyle açıklanabilecek gelişmelere dikkat çekilmektedir.¹

1 Türkçe literatürdeki mevcut hiyerarşi çalışmaları için bkz. (Balci, 2019a, 2019b, 2021; Balci ve Gülen-er, 2018, ss. 77-98; Balci ve Küçükboz Karafil, 2020; Taş Yetim ve Balci, 2021; Taş Yetim and Hazar, 2023; Taş Yetim, 2021; 2023).

Uluslararası İlişkilerde Hiyerarşi Çalışmaları

Anarşi kavramını ilk olarak Soğuk Savaş döneminde sorunlaştıran hiyerarşi çalışmalarının (Kaplan, 1957, ss. 55-57; Organski, 1958, ss. 90, 213; Clark, 1989; Wendt & Friedheim, 1995, ss. 689-721; Lake, 1996, ss. 1-33; 1999; Hurd, 1999, ss. 379-408) Uİ disiplininde teori haline getirilmesi süreci 2003 yılında ABD'nin Irak'a gerçekleştirdiği askeri müdahaleyi takiben hızlanmıştır (Dunne, 2003; Lake, 2009a; 2009b; 2009c; Neuman, 2010; Hobson, 2014; Barder, 2015; Mattern & Zarakol, 2016; Zarakol, 2017; Musgrave & Nexon, 2018; McCormack, 2019). Daha önce belirtildiği üzere Irak işgali, birçok Uİ uzmanını devletlerarası ilişkilerin eşitsiz yapısını ihmal eden anarşi-merkezli teorileri ihtiyatlı bir sorgulama sürecinden geçirmeye motive etmiştir. Bununla birlikte hiyerarşi teorisi uzmanlarının dünya siyasetinin hiyerarşik olduğu konusunda hemfikir olmalarına karşın bu kavramın tanımı hususunda farklı bakış açılarına sahip olmaları ise teorinin disiplinde kurumsal ve geniş olmak üzere iki ayrı ekole ayrılmasıyla sonuçlanmıştır. Bu çalışma kurumsal hiyerarşi teorisinin güçlü ve sınırlı yönlerini tespit etmeyi amaçlamadığı için hiyerarşi teorisinin bu türüne odaklanmaktadır. Bunun öncesinde geniş ve kurumsal hiyerarşi teorileri arasındaki farklılıklara kısaca değinilmektedir.

Geniş Hiyerarşi Teorisi

Uİ disiplininde post-kolonyal, eleştirel ve inşacı teorilerin odağında yer alan geniş hiyerarşi teorisine göre hiyerarşi, devletler ve toplumlar arasındaki ırk, dil, din, cinsiyet, prestij ve statü farklılıklarından kaynaklanan tüm eşitsizlik biçimlerini kapsayan bir kavramdır. Bireyler, toplumlar ve devletler doğdukları an itibariyle kendilerini birden fazla eşitsizliğin içerisinde bulurlar. Dünyada sadece otorite ilişkileri değil aksine çok farklı türde hiyerarşiler bulunmaktadır. Hiyerarşiler aktörlerin davranışlarını, statülerini, konumlarını, prestijlerini, kimliklerini ve ait oldukları mekanları oluşturarak onlar arasına net sınırlar (biz ve öteki) çizmektedir. Hiyerarşiler kurumsal hiyerarşi ekolünün belirttiği gibi aktörlerin sosyal sözleşmeleri feshettiklerinde ya da askıya aldıklarında son bulan bir eşitsizlik ilişkisi değildir. Aksine sosyal sözleşmeler son bulsa dahi aktörler varlıklarını birden fazla hiyerarşi içerisinde sürdürmeye devam etmektedirler.

Özetle, geniş hiyerarşi teorisi aktörlerin kendilerini spontane şekilde içerisinde buldukları farklı hiyerarşik kalıplara nasıl reaksiyonlar verdikleriyle ve bu yapıların aktörleri nasıl şekillendirdiğiyle ilgilenmektedir. Geniş hiyerarşi teorisi kurumsal hiyerarşi türlerinin dünya siyasetindeki varlıklarını geniş hiyerarşilerin farklı formları olarak varsaymakta ve kurumsal hiyerarşi teorisine üç eleştiri yöneltmektedir. Birincisi, dar hiyerarşi teorisi dünyadaki eşitsizlikleri önlemeyi amaçlayan stratejiler geliştirmekten çok onları inşa ederek normalleştirmektedir. İkincisi, dar hiyerarşi

teorisi geniş hiyerarşik yapıların pazarlık hiyerarşilerinin oluşturulmasında ve sürdürülmesinde oynadığı etkin rolleri ihmal etmektedir (Rebecca, 2017, ss. 198-219; Schulz, 2019, ss. 88-108). Son olarak, kurumsal hiyerarşi teorisi mesaisinin önemli bir kısmını aktörlerin hiyerarşiyi nasıl oluşturduğu konusuna harcamaktadır ve bu nedenle aktörlerin hiyerarşiler tarafından inşa edildiğini ihmal etmektedir (Zarakol, 2017, ss. 7, 9-10, 266). Bu hususta Weldes vd. (1999), hiyerarşinin söylemsel pratikleri kullanması sonucu fiziksel, topraksal ve düşünsel alanlardaki sınırların oluştuğuna dikkat çekerken, Pouliot (2017, s. 114), hiyerarşinin normlar ya da askeri müdahaleler gibi çeşitli uluslararası pratiklerle dünya siyasetinin ayrılmaz bir özelliği haline geldiğine odaklanmaktadır. Robbie (2015) ve Barder (2022) ise ırk farklılıklarının hiyerarşik ilişkileri nasıl normalleştirdiğini açıklarken, Wallerstein (1984) çevre, merkez ve yarı-çevre kavramlarının dünya siyasetindeki çeşitli eşitsiz yapıların oluşumlarına yaptığı katkılara odaklanmaktadır.

Kuramsal Hiyerarşi Teorisi

Kurumsal hiyerarşi teorisine göre, hiyerarşi aktörler arasındaki eşitsizliğin veya tabakalaşmanın (stratification) varlığından ziyade, baskın bir aktörün alt aktörlerin iç veya dış politikalarına göreli kontrol uyguladığı siyasi otorite ilişkisidir. Dünya siyasetindeki hiyerarşiyi, geniş hiyerarşi türlerinden ayıran farklılık kurumsallaşmış olmasıdır.² Bu kurumsallaşma bazı devletlerin (ABD, Rusya ve Çin) birçok devlete kıyasla daha fazla egemenlik haklarına sahip olmasıyla, nominal eşit aktörlerin egemenliklerini birbirlerine, normlara ya da kurumlara devretmeleriyle gerçekleşmektedir. Devletlerarasındaki hiyerarşinin kurumsallaşma süreci sosyal sözleşmelerin meşru ast-üst/otorite ilişkileri inşa etmesiyle gerçekleşirken, bu süreç uluslararası düzeyde uluslararası otoritelerin (international authorities) oluşturduğu düzenlerle ve bu düzenlerin ana bileşenleriyle (normlar, örgütler vb.) gerçekleşmektedir (Cooley, 2005; Lake, 2009, ss. 7, 9; Sharman, 2017, ss. 137-153).

Meşru bir kural, iktidar ya da gücün varlığı anlamına gelen uluslararası otorite kurumlar (NATO ve BM gibi), devletler (ABD, Çin veya Rusya), devlet-dışı aktörler (Avrupa Birliği gibi) veya normlar (uluslararası hukuk) olabilmektedir. Bu otoriteler yönetilenlerin iradelerine itaat etmeyi kabul etmesiyle oluştuğu için otoriteler yönetilenlerin otorite bahşetmesiyle oluşmaktadır (Bernard, 1962, ss. 163-165; Simon, 1976, ss. 146). Otoritelerin öncülüğündeki uluslararası düzenler egemen aktörlerin ast-üst şeklinde iki gruba ayrıldığı ve astların egemenlik haklarından

2 Hiyerarşinin devlet dışı aktörler ve mikro-devletlerarasındaki kurumsallaşma sürecine değinen örnek çalışmalar için bkz. (Cooley, 2003; Cooley & Synder, 2015; Sharman, 2017; Stroup & Wong, 2017).

bir kısmını otoritelere devrettikleri meşru eşitsiz iktidar ilişkilerinin hakim olduğu yapılardır. Devletlerarası (ABD-Batılı devletler arası ikili ilişkiler gibi), uluslararası (ABD liderliğindeki Batı Düzeni gibi) ya da bölgesel (AB gibi) formlarda tezahür eden hiyerarşiler genellikle anarşiden kaynaklanan çeşitli güvenlik sorunlarına (güvenlik ikilemi vb.) çözüm bulmak amacıyla belirli aktörlerin liderliklerinde kurulmaktadır (Lake, 2017, ss. 17-43; Barnett, 2017, ss. 66-95; Pouliot, 2017, ss. 113-135).

Kısacası, kurumsal hiyerarşi teorisi güç, kaynaklar veya statülerden kaynaklı olarak dünyada oldukça yaygın bulunan diğer yaygın eşitsizlik biçimlerini önemli görmekle birlikte bu tür eşitsizliklerin anarşi koşullarında bile gelişip, üretilebildiğini ve güçlendirebildiğini vurgulamaktadır (Lake, 2009a; McDonald, 2017). Bu nedenle bu teoriye göre hiyerarşinin dünya siyasetindeki ayırt edici özelliği nominal eşitler arasındaki egemenlik kontrolü ilişkisidir. Dolayısıyla hiyerarşi baskın bir aktörün, bir nebze özerkliğini koruyan egemen devletleri yönetme yetkisine sahip olduğu ast-üst ilişkisidir.

Kurumsal Hiyerarşi Teorisinin Argümanları

Çalışmanın bu bölümü kurumsal hiyerarşi teorisi üzerine yaptığı kapsamlı akademik literatür taraması neticesinde bu teorinin dünya siyasetine ve devletler arası ilişkilere dair olan argümanlarını yedi maddede özetlemektedir.

Birincisi, hiyerarşi iç politikaya anarşi ise dünya sistemine hakim olan yapılar değildir. Bir diğer ifadeyle otorite ilişkileri sadece devletlerin iç politikasına özgü değildir aksine dünya siyasetinde de oldukça yaygındır. Oldukça uzun bir tarihsel geçmişe sahip olan dünya siyasetine sadece anarşi değil hiyerarşi de yön vermektedir (Lake, 2001, 2003; Keene, 2002, 2003; Kang, 2003, 2004, 2005; Donnelly, 2009, s. 246; Zarakol, 2017, s. 2; Hobson, 2014, s. 559; Musgrave & Nexon, 2018, s. 59; McCormack, 2019, s. 10). Hiyerarşi teorisinin önde gelen isimlerinden Sharman (2017, s. 153), köklü bir tarihsel geçmişe sahip olan dünya politikasında hiyerarşinin her daim egemen bir konum işgal ettiğini, anarşinin ise sistemdeki varlığının oldukça sınırlı olduğunu vurgulamaktadır. (Simpson, 2004; Hobson & Sharman, 2005; Donnelly, 2009; Barnett, 2017, ss. 66-80). Dünya siyasetinde hiyerarşiler resmi ve gayri resmi olmak üzere iki farklı formda var olagelmıştır. İkinci Dünya Savaşı öncesi dönemde dünya siyasetine kabile, emperyal, sömürge ve imparatorluk şeklinde hakim olan katı ve resmi hiyerarşik uygulamaların fiili varlıkları³ 1945'te kabul edilen BM Antlaşması

3 İmparatorluk hiyerarşilerini analiz eden çalışma örnekleri için bkz. (Nexon & Wright, 2007, ss. 253-271; Philips, 2017, ss. 43-66).

ile birlikte son bulmuştur. Bu anlayışla uluslararası hukukun merkezi normları olarak belirlenen eşit ve bölünmez egemenlik, içişlerine karışmama (non-interference) ve ulusların kendi kaderini tayin hakkı (self-determination) ilkeleri post kolonyal dönemde hiyerarşinin katı versiyonlarının uygulanmasına müsaade etmemiştir. Savaş sonrası dönemde yumuşak yapıdaki gayri-resmi hiyerarşiler ortaya çıkmıştır (Philips, 2017; McCormack, 2019, s. 23). Bu uygulamalardan başlıcaları etki alanları (sphere of influence), federasyonlar, küresel normlar ve kurumlar, konfederasyonlar, uluslararası barış gücü operasyonları (international peacekeeping operations), insani müdahaleler,⁴ rejim değişimi operasyonları ve hegemonik düzenlerdir (Lake, 2009; 2017, ss. 17-43; Barnett, 2017, ss. 66-95; Pouliot, 2017, s. 113).

Dünya siyasetindeki hiyerarşi iç siyasettekinden önemli ölçüde ayrılmaktadır. İç politikadaki hiyerarşiler daha çok yerleşik yasal rejimlerin veya resmi prosedürlerin yöneticilere yönetme görevi devretmesi sonucunda ortaya çıkarken dünya siyasetindeki hiyerarşiler ise yazılı yasalarla değil, büyük güçlerin küçük devletlerin liderleriyle sosyal sözleşmeler oluşturmasıyla kurulmaktadır. Bu nedenle büyük devletler meşru otorite yetkilerini işgal ettikleri yasal konumlardan⁵ değil görüş birliği ve kazan-kazan (win-win) esaslarına dayalı olan sosyal sözleşmelerden almaktadır. Sosyal sözleşmelerin karşılıklı pazarlık mantığı, meşruiyet ve istişare esaslarına dayalı olması büyük güçlerin otoritesini ilişkisel kılan temel faktördür (Lake, 2009a). Bu yönüyle uluslararası düzeydeki hiyerarşiler gayri resmi ve dolaylı yollarla kurulmaktadır (McDonald, 2017, s. 130). Post-kolonyal çağdaki hiyerarşilerin en ayırt edici özellikleri devlet veya devlet dışı aktörleri dünya siyasetinde yönetenler-yönetilenler şeklinde iki farklı gruba ayırması, ast-üst şeklinde derecelendirmesi/konumlandırması ve meşru iktidar ilişkilerinin hakim olduğu eşitsiz yapıları ve sistemleri üretmesidir (Donnelly, 2017, ss. 247, 249-250).

Dünya siyasetine tarihin hiçbir döneminde mutlak bir hiyerarşi ya da anarşi hakim olmamış, aksine sistemde iki yapı hep birlikte var olmuştur (Lake, 2009a; Goh, 2013). Hobson ve Sharman (2005, 64), 1648'den itibaren dünya siyasetine hakim olan hiçbir küresel sitemin tamamen anarşik olmadığını, aksine anarşi ve hiyerarşi kombinasyonundan oluştuğunu belirtmektedir. Dolayısıyla dünya sistemi hiyerarşide anarşik (anarchy under hierarchy) anarşide ise hiyerarşik (hierarchy under anarchy) ilişkilerin geliştirilebildiği hibrit bir arenadır (Cooley, 2005, s. 5; Lake,

4 1999 yılında uluslararası toplumun, Kosova ve Doğu Timor'a gerçekleştirdiği insani müdahalelerle bu ülkelerin egemenliklerini kontrol ettiklerine değinen çalışma için bkz. (Zaum, 2007).

5 Otoriteler kaynaklarını din, yasa, karizma veya gelenekten de alabilmektedir. Bunların tümü otoriteleri meşru kılmaktadır. Ancak uluslararası otoriteler meşruiyetlerini sadece sosyal sözleşmelerden alabilir (Cooley & Spyrut, 2009; Lake, 2009a).

2007, ss. 51–53; 2009a; Donnelly, 2009, s. 63). Örneğin günümüzde Çin-Rusya-ABD arasındaki ilişkiler anarşik iken bu devletlerin birçok devlet ile ikili ilişkileri ise hiyerarşiktir. Benzer şekilde, Irak, Kuzey Kore ve İran'ın ABD, Çin veya Rusya ile ilişkilerine hiyerarşi değil anarşi hakimdir. McCormack'ın (2019, s. 28) uluslararası sistemde devletleri hiyerarşi tarafından şekillendirilenler ve şekillendirilmeyenler olmak üzere iki gruba ayırması bu kapsamda önemlidir.

İkincisi, hiyerarşi ve anarşi konseptleri içeriksel bakımdan birbirinin tezadı değildir. Anarşi devletlerin kurallara ve anlaşmalara itaat etmesini sağlayacak üstün otoritelerin olmadığı bir dünya siyasetine işaret ederken, hiyerarşi ise en basit anlamıyla aktörlerin sahip oldukları farklı yetkilerin, asimetrik kaynakların ve fonksiyonların bir sonucu olarak ortaya çıkan süper ve boyun eğme ilişkilerinin (Waltz, 1979, ss. 81, 114) kurumsallaştırdığı eşitsizliklerdir (Townes, 2012, ss. 179-209; Pouliot, 2017, s. 129). Hiyerarşinin bölünebilen egemenlik (divisible sovereignty), eşit olmayan egemenlik (unequal sovereignty) ve ilişkisel otorite kavramlarının toplamından oluşması ise onu dünya politikasında inşa eden temel özelliğidir (Krasner, 2001, ss. 17-42; 2004, ss. 1075-1101; Cooley & Spruyt, 2009; Lake, 2009a).

Dünya siyasi tarihi uluslararası hukukun eşit ve bölünemez olarak nitelendirdiği egemenlik normuna prensipte bağlı kalındığını ancak pratikte ihlal edildiğini gösteren çok sayıda olaya tanıklık etmiştir. Kolonyal dönemde sömürge altına alınan devletlerin egemenlik hakları büyük güçlerin gerçekleştirdikleri sömürge,⁶ fetih ve ilhak faaliyetleriyle açık ve resmi şekillerde ihlal edilirken, post kolonyal çağda ise bu ihlal daha örtülü ve gayri resmi yollardan gerçekleştirilmektedir. Post kolonyal çağ hiyerarşilerinin ana aktörleri egemen devletlerdir ve bu aktörlerin hiyerarşi deneyimleri egemen kimliklerini sonlandırmamakta, sadece egemenliklerinin bir kısmını sınırlamaktadır.⁷ Sosyal sözleşmelere katılan devletler ekonomik ya da güvenlik ihtiyaçlarının karşılanması karşılığında egemenliklerinin bir kısmını büyük güçlere rızalarıyla devretmektedirler. Cooley (2005; 2008; 2017), ABD'nin askeri üslerine ev sahipliği yapan ülkelerin egemenliğini nasıl kısıtladığını analiz ederken, Lake (2009), Cooley ve Spruyt (2009) ABD ve Batılı devletler arasında 1945'te sosyal sözleşmelerle kurulan ve günümüzde de süren hiyerarşik ilişkilerin bu devletlerin egemenlik haklarını nasıl sınırlandırdığını incelemektedir. Lake'e (1996, s. 1) göre

6 1858'de Hindistan ve İngiltere arasında imzalanan ikili anlaşma ile Hindistan'ın iç ve dış politika egemenliğini nasıl sonlandırdığına değinen çalışma için bkz. (McCormack, 2019, s. 9).

7 Liberal, hegemonik, gayri-resmi imparatorluk ve imparatorluk hiyerarşileri arasındaki temel farklar için bkz. (Zarakol, 2017; Barder, 2015). Cooley ve Nexon (2020), bölgesel veya uluslararası düzenlerin imparatorluk ve gayri imparatorluk özelliğini bir arada bulundurduğunu belirtmektedir. İmparatorluk özelliklerini taşıyan hiyerarşik düzenler gayri resmi imparatorluğa dönüşebileceği gibi gayri resmi imparatorluklar da imparatorluğa yaklaşabilir ya da ona dönüşebilir (Lake, 2009a).

ABD ve Batılı devletler arasındaki hiyerarşik ilişkiler bu devletlerin egemenliklerinin çok az bir kısmını sınırlarken, ABD'nin 1900'lerden beri Latin Amerika ülkeleriyle sürdürmekte olduğu hiyerarşik ilişkiler ise bu ülkelerin iç ve dış politikalarının önemli bir kısmını sınırlandırmaktadır.

Kısacası, modern hiyerarşilerde üst devletler, ast devletlerin iç ve dış politikalarına mutlak olmayan sınırlı ve kontrollü bir otorite uygulamaktadır (Lake, 1996, ss. 1-28, 2009a). Dolayısıyla dünya siyasetinde devletler eşit değil asimetrik egemenlik haklarına sahiptirler. Bir diğer ifadeyle hiyerarşik dünya siyasetinde eşitler arasında birincil (the first equal among equals) ve ikincil eşitler (seconday equals) olmak üzere iki farklı devlet grubu bulunmaktadır. Birinci grupta üst devletler/otoriteler yer alırken ikinci grubu alt devletler oluşturmaktadır (Philips, 2017, ss. 43-65). Bu yönüyle hiyerarşi, mevcut maddi güç asimetrilerinin güçlü devletleri alt devletlere (büyük, orta ve küçük devletler) kıyasla daha fazla eşit egemen kıldığı meşru iktidar ilişkileridir (Krasner, 2001, ss. 17, 22-23; Reus-Smit, 2005, ss. 71-92; Barnett, 2017, s. 91; Adler-Nissen, 2017, ss. 200-201).⁸

Üçüncüsü, gayri resmi hiyerarşik uygulamalarda alt devletlerin üst devletlere egemenliklerini devretme süreçleri nadiren zorlamayla çoğunlukla ise rızayla gerçekleşmektedir.⁹ Örneğin Soğuk Savaş döneminde aralarında Türkiye'nin¹⁰ de bulunduğu bazı devletler topraklarını ABD ve NATO kullanımına güvenlik yardımı karşılığında rızayla açmışlardır (Cooley, 2017, ss. 154-175; Cooley & Nexon, 2013, ss. 1034-1049).¹¹ Üst devletler ve ast devletler arasında çıkar ve politika konularında görüş ayrılıkları ya da üst devletlerin otoritelerine yönelik büyük meydan okumalar söz konusu olduğunda ise zorlama yöntemleri kullanılabilir. Ekonomik-askeri ambargolar, yaptırımlar ya da rejim değişimi şeklinde olabilen zorlama ya da diğer adıyla disiplin yöntemlerinin temel amacı ast devletlerin otoriteye itaat etmelerini sağlamaktır (Krasner, 2001, s. 19; Walt, 2009, ss. 117-118; Lake, 1999, s. 65; 2009a, ss. 113-144; 2018, ss. 6-21).

8 Hiyerarşide materyal kapasitenin eşitsiz dağılımının bir sonucu olarak devletler fiili (de facto) egemenliğe sahip iken anarşide yasal/eşit (de jure) egemenliğe sahiptir (Wendt & Friedheim, 1995, ss. 698-699). Hobson ve Sharman (2005, s. 63) bu nedenle hiyerarşi ve egemenliğin birbirine uyumsuz olduğunu belirtmektedir.

9 ABD liderliğinin zorlama ve rıza karşımından oluştuğunu belirten çalışmalar için bkz. (Lake, 2009a; Ikenberry, 2012; Ikenberry & Nexon, 2019, ss. 7, 10).

10 Türkiye ve ABD arasındaki ilişkileri ilişkisel otorite konseptiyle açıklayan çalışmalar için bkz. (Balci, 2019a; 2019b; Taş Yetim, 2021; Taş Yetim & Hazar, 2023).

11 Cooley (2017, ss. 154-175) sömürgeci güçlerin sömürgeleri altındaki topluluklara bağımsızlıklarını us anlaşmaları gibi şartlı egemenlik anlaşmaları ile tanıdığını belirtmektedir.

Dördüncüsü, realizmin ve neo-realizmin büyük güçlere odaklanarak ikincil güçleri ihmal etmesi dünya siyasetinin eksik bir şekilde analiz edilmesine yol açmaktadır. Neo-realizmin öncüsü Kenneth Waltz (1979; 2010, ss. 72-73, 94, 145), büyük güçler büyük aktörler olmaya devam ettiği sürece uluslararası politikaya onların yön vereceğini belirtmektedir (Ayrıca bkz. Mearsheimer, 2001, ss. 5, 17). Dunne (2003, s. 315) ve Donnelly (2009, ss. 55-56) ise bir ordunun sadece generaller arası ilişkilerden ya da kölelik sisteminin sadece köle sahiplerinin ilişkilerinden oluşmayacağı gibi dünya siyasetinin de sadece büyük güçler arası yatay ilişkilerden meydana gelmediğine dikkat çekmektedir. 1945 öncesi dönemde uluslararası sistemin yapısını sömürgeci devletlerin sömürge altına aldıkları devletlerle geliştirdikleri resmi hiyerarşik ilişkiler belirlerken, 1945 sonrası dönemin dünya siyasetini ise büyük ölçüde süper güçlerin (ABD ve Sovyetler Birliği) alt devletlerle (Batı ve Doğu Blokları) kurdukları hiyerarşik ilişkiler şekillendirmiştir. Dolayısıyla uluslararası siyasete büyük güçler arası yatay ve anarşik ilişkilerin yanı sıra büyük devletler ve küçük güçler arasındaki hiyerarşik ilişkiler de yön vermektedir.¹² Üstelik büyük güçler anarşi odaklı literatürün belirttiği gibi sürekli bir biçimde güç dengesi arayışıyla meşgul olan değil aksine küresel düzeydeki hiyerarşileri kuran aktif faillerdir (Dunne, 2003, s. 315; Donnelly, 2009, s. 55). Bu hususlar anarşi olgusunun büyük devletler arasındaki ilişkileri açıklayabilen ancak benzer bir performansı büyük güçler ve ikincil güçler arasındaki ilişkiler konusunda gösteremeyen bir olgu olduğunu ortaya koymaktadır (Ikenberry & Nexon, 2019, s. 408).

Beşincisi, realizm ve neo-realizmin büyük güçlerin sadece kendi çıkarları peşinde koşan bencil aktörler olduğunu ve bu nedenle küresel yönetimin (global governance) sadece büyük güçlerin çıkarına hizmet eden bir yapı olduğunu belirtmektedir. Bu varsayım sömürge yönetimleri açısından geçerli ancak modern hiyerarşik yapılar için geçersizdir. Sömürgeci güçler kontrol ettikleri devletlerin maddi kaynaklarını kendi çıkarları için kullanmaktaydı ve bu nedenle sömürge sistemleri bir sömürü esasına dayanmaktaydı (McCormack, 2019, s. 22). Ancak modern hiyerarşiler üst devletlerin çıkarlarını daha fazla dikkate almasına karşın ast devletlerin de çeşitli ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Ikenberry (2011) ve Lake (2009a), ABD liderliğindeki Batı düzenine dair yaptıkları analizlerde bu sistemin üye devletlerin güvenliklerine ve ekonomik gelişimlerine yaptıkları katkılara değinmektedirler. NATO, Batı düzeninin güvenliğini sağlarken, IMF (International Money Fund, Uluslararası Para Fonu) ve Dünya Bankası ise üye devletlere sağladığı kredi ve borç şeklindeki mali kaynaklarla ekonomik refahlarını desteklemektedir. Benzer şekilde Batı düzeninin resmi üyesi olmayan ancak ABD'yle sosyal sözleşmeler vasıtasıyla hiyerarşik ilişkiler geliştiren

12 Bu argümanlar hakkında daha fazla bilgi için ayrıca bkz. (Zarakol, 2017, s. 6; Lake, 2009, s. xii).

lkeler de ABD'den çeşitli ekonomik, güvenlik ya da askeri yardımlar sağlamaktadır. Örneğin Latin Amerika lkelerinin ve Dominik Cumhuriyeti'nin 1900'l yıllardan beri ABD ile sürdürmekte oldukları ikili otorite ilişkileri bu ülkelerin rejim güvenliklerine katkıda bulunmakta ve onlara çeşitli ekonomik ve güvenlik kazanımları sunmaktadır. Benzer şekilde, ABD bu devletlerin ve diğer müttefiklerinin topraklarında askeri varlık göstererek hem kendi güvenlik çıkarlarını korumakta hem de ev sahibi ülkelerin ve bu ülkelerin yer aldığı coğrafyanın da güvenliğini sağlamaktadır. Goh (2013), ABD hiyerarşının Asya kıtasının güvenliğine yaptığı çeşitli katkılara dikkat çekerken, Lake ve Morgan (2010, ss. 17-20) Batı Almanya'nın İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ABD liderliğinde gerçekleştirilen girişimler sonucunda silahsızlandırılmasının sadece Batı Almanya'yı olası bir Sovyet tehdidinden korumadığına aynı zamanda ABD'nin müttefiklerini de olası bir Alman saldırısından koruduğunu vurgulamaktadır.

Altıncısı, post kolonyal çağdaki hiyerarşiler geçici ya da kalıcı olabilmektedir. Örneğin Sovyetler Birliği'nin 1991 yılında yıkılmasıyla birlikte Doğu Bloku lkeleri ve Sovyetler Birliği arasındaki hiyerarşi son bulmuştur. Buna karşılık ABD ve Batılı devletler arasında Soğuk Savaş döneminde kurulan hiyerarşik ilişkiler günümüzde de sürmektedir (Lake, 2009a). Askeri müdahaleler ile kurulan hiyerarşik yönetimler ise uluslararası hukuka aykırılıkları ya da diğer önemli maliyetlere yol açtıkları için geçicidirler. ABD, Irak'ta 2003 yılında kurduğu vasilik hiyerarşisini 2022 yılında sonlandırırken, Sovyetler Birliği de 1979 yılında Afganistan'a gerçekleştirdiği askeri işgali on yıl sonra sonlandırmıştır (Bkz. Taş Yetim, 2023).

Son olarak, post kolonyal çağdaki hiyerarşilerin birçok formu kolonyal dnemdekilerden farklı olarak örtülüdür. Kolonyal ağın sömürge ve ilhak gibi hiyerarşi pratikleri aleni olarak gerçekleştirilmekteydi. Örneğin 1494 yılında İspanya ve Portekiz aralarında imzaladıkları Anlaşma ile Avrupa kıtasını sömürgesi altına aldıklarını açığa ilan ederken, İngiltere 19. yüzyılda Hindistan ve Pakistan'a fiili olarak yerleşmiş ve Milliyetler Cemiyeti (MC) Anlaşması ile İngiltere ve Fransa Orta Doğu lkeleri üzerindeki himayelerini teyit etmişlerdir (McCormack, 2019, s. 10). Lake (2009a), modern ağ hiyerarşilerinin örtülü bir şekilde sürdürülmesinin  nedenine dikkat çekmektedir. Birincisi, st konumdaki devletler egemenlik ilkesini ihlal etmenin yol açacağı çeşitli maliyetlere (prestij ve statü kaybı) katlanmak istememektedirler. İkincisi, egemenlik devletlere uluslararası alanda de facto (hukuki) bir kimlik kazandırmakta ve devletlerin son derece kıymetli olan egemenliklerini bir başka otoriteye devrettiklerini ilan etmeleri kolay değildir. Son olarak, hiyerarşik yönetimler tarih boyunca hep damgalanmıştır (stigmatize). Günümüzün küreselleşen egemen devlet sisteminin içişlerine karışmama ve self-determinasyon gibi mdahalesizlik normlarıyla güçlü bir biçimde yönetiliyor olması ise hiyerarşik uygulamalara karşı duyulan antipatiyi daha fazla arttırmaktadır (Lake, 2009a, s. 8; Philips, 2017, ss. 64-65).

Sonuç olarak, kurumsal hiyerarşi teorisi merkezine yerleştirdiği mevzu bahis argümanlarla anarşi merkezli teorilerin Uİ disiplinde uzun yıllardır işgal ettiği hegemonik konuma meydan okumaktadır. Çalışmanın diğer bölümü hiyerarşi teorisinin dünya politikasına ilişkin tespit ettiği beş kuvvetli yönü değerlendirmektedir.

Kurumsal Hiyerarşi Teorisinin Uluslararası İlişkiler Disipline Katkıları

Kurumsal hiyerarşi teorisinin Uİ disiplinine yaptığı katkıları beş maddede özetlemek mümkündür. Birincisi, hiyerarşi teorisi alternatif açıklayıcı çerçeve sunarak dünya politikasına dair Uİ disiplinde parçalı halde bulunan çok sayıdaki ekölü birleştiren bir köprü konumundadır (Zarakol, 2017, ss. 3, 14). Realizm, neo-realizm, güç geçişi teorisi (power transition theory)¹³, hegemonik istikrar teorisi (hegemonic stability theory),¹⁴ konstruktivizm, liberalizm, eleştirel teori, kuramsal teori ve ittifak teorileri hiyerarşi teorisine yoğun ilgi gösteren ekoller arasında yer almaktadır. Örneğin realist akımın önemli isimlerinden biri olan Krasner (1999, s. 50) dünya siyasetine “otorite merkezli bir anlayışla” yaklaşarak uluslararası sistemde Vestfalyan egemenlikten ziyade nominal egemenliğin yaygın olduğunu belirtmektedir. Bu akımın bir diğer temsilcisi olan Gilpin (1981, ss. 29-30), büyük devletlerin anarşik sistemde prestij ve güç hiyerarşileri oluşturduklarına dikkat çekmektedir.

Hiyerarşi teorisi hegemonik istikrar teorisıyla benzer bir şekilde hegemonik güçleri dünya siyasetinin istikrarı açısından önemli bulmakla birlikte bu teoriden ayrılan üç argümanı Uİ disiplinine dahil etmektedir. Birincisi, hegemonik istikrar teorisinin belirttiği üzere hegemonik güçlerin uluslararası alandaki tüm devletlerin (ekonomik) ihtiyaçlarını karşılama sorumluluğu bulunmamaktadır. Hegemonlar sadece kendi etki alanları içerisinde yer alan veya kendisine meşru yönetme hakkı tanımış olan devletlerin ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Örneğin Lake (2009a) ve Ikenberry (2011), ABD’nin bir hegemonik güç olarak diğer devletlere de çeşitli yardımlar sağladığını ancak bu husustaki önceliği Batı düzeninin resmi alt devletlerine verdiğini vurgulamaktadır. İkincisi, büyük bir devletin sahip olduğu materyal kapasite (nüfus, askeri güç, ekonomik göstergeler vd.) hegemon rütbesinin elde edilmesinde önemli olmakla birlikte tek başına yeterli değildir. Diğer devletlerin topraklarında askeri personel, birlik, teçhizat ve üs bulundurmamak da bu hususta oldukça önemli bir

13 Güç geçişi teorisi için bkz. (Organski, 1958; Organski & Kugler, 1980; Gilpin, 1981, ss. 30, 228-302; Modelski & Thompson, 1989; Lemke & Werner, 1996, ss. 235-260; Lemke, 2002, 2004).

14 Hegemonik istikrar teorisi ve bu teorisinin sınırlarına değinen bazı örnek kaynaklar için bkz. (Kindleberger, 1973; Ruggie, 1982, ss. 379-415; Gilpin, 1981; 1988; 2015; Snidal, 1985, ss. 579-614; Webb & Krasner, 1989, ss. 183-198).

kıstastır. Son olarak, hegemonik güç ve ikincil devletler arasında hiyerarşik ilişkilerin kurulmasını genel kamu mallarından (public goods) ziyade özel mallar (private/specific goods) teşvik etmektedir. Birçok devletin yaşamsal çıkarları açısından hayati önem taşıyan özel malların (üs, jeopolitik konum, petrol, doğal gaz, çeşitli yer altı ve ekonomik kaynakları gibi) ayırt edici özellikleri nadir bulunmaları ve ikame edilemez değerleridir. Hiyerarşik düzenlerin bu kaynaklara ulaşma imkanı sağlamaları özellikle bu kaynakları kendi imkanları dâhilinde elde edemeyen devletleri düzenlere katılmaya motive eder. Örneğin Soğuk Savaş döneminde Türkiye üsleri, ABD'nin güvenlik çıkarları ve Sovyetler Birliği ile mücadelesi kapsamında ikame edilemez değerde bulunmuştur. Bunun neticesinde Türkiye ve ABD arasında imzalanan çeşitli üs anlaşmalarıyla Türkiye üslerini ABD kullanımına açması karşılığında çeşitli yardımlar almıştır (Lake, 2003, ss. 303-323; 2009a, 2013, s. 74-111; Balcı, 2019a; 2019b; Taş Yetim, 2021).

İkincisi, hiyerarşi teorisi hegemon devlet ve baskın devlet (dominant actor) kavramları arasındaki anlam bulanıklığını gideren argümanlara sahiptir. Üİ disiplindeki hakim hegemonya literatürü (Gramsci, 1971; Gill & Law, 1993, ss. 93-124), baskın aktör ve hegemonik güç arasındaki yegane ayrımı çoğunlukla zorlama ve rıza kavramlarıyla yapmaktadır. Bu ayrımda hegemon güç diğerlerinin faydasına iyi niyet ve rızayla hareket eden güçlü bir devlet olarak tanımlanırken, baskın aktör ise gücünü diğer devletlerin çıkarlarından ziyade kendi çıkarlarını korumak için zorlama yöntemleri eşliğinde kullanan devlettir. Hiyerarşi teorisi, Üİ disiplini içerisinde yaygın bir kullanım alanı bulan bu tanımlamanın üç açıdan sınırlı olduğunu belirtmektedir. Birincisi, bu tanım Üİ literatüründe baskın aktör ve hegemonik kavramlarının çoğu kez birbiri yerine kullanılmasına neden olmaktadır.¹⁵ İkincisi, hegemonun çoğunlukla devlet ile sınırlandırılmasına yol açmaktadır. Bu hususta hegemonu devlet düzeyinde ele alan Mearsheimer'a (1981, s. 40) göre hegemonik güç, sistemdeki diğer devletleri kontrolü altına almaya yetecek kadar materyal kapasiteye sahip olan devlettir. Üçüncüsü, hegemonun "rakipsiz bir devletin olduğu tek kutupluluk ile eş anlamlı tutulmasına" neden olmaktadır (Wilkinson, 1999, ss. 141-172).

Hiyerarşi teorisine göre ise hegemon sınırlı değil oldukça zengin bir kapsama sahip bir kavramdır. Hegemon bir devlet (İngiltere ve ABD gibi), resmi imparatorluk (Osmanlı Devleti gibi), gayri resmi imparatorluk (Sovyetler Birliği), politik topluluk (AB gibi), uluslararası kurum (BM, Dünya Bankası gibi), koalisyon (NATO gibi), konfederasyon, federasyon, şehir devleti (Yunan Şehir Devleti), hukuk kuralı (Batı normları vd.), sözleşme, (BM Sözleşmesi), bölgesel güç ya da norm (evrensel insan

15 Hegemonu imparator kavramıyla açıklayan bir çalışma örneği için bkz. (Ferguson, 2003, ss. 154-161).

hakları) olabilmektedir. Bu failler hegemon statülerini baskın devletlerin aksine zorlamayla değil meşruiyetle sağlamaktadır. Bir diğer ifadeyle, bu aktörlerin hiyerarşik bir düzen içerisindeki üst pozisyonları yani hegemonyaları kolektif rızayla onaylandığı için meşru yönetme yetkilerine sahiptirler. Örneğin 1958 ve 1982 BM Deniz Hukuku Anlaşmaları'nın taraf devletler üzerinde sahip olduğu hegemonik statü, ABD'nin ve NATO'nun Batı düzenindeki ve BM'nin dünya siyasetindeki hegemonyası kolektif rızadan kaynaklanmaktadır (Hurd, 2007, ss. 204; Clark, 2009, ss. 23-36; 2011; Lake, 2009a; 2017, ss. 357-382). Bu kapsamda hiyerarşi teorisine göre hegemon, sahip olduğu üstün kapasiteyi diğer aktörlerin çıkar ve faydasına kullanabilecek ehliyete, yeteneğe ve isteğe sahip olması nedeniyle kendisine meşru otorite tanınmış bir aktördür. Bir başka ifadeyle, hegemon diğer aktörlerin ihtiyaçlarına cevap verebilecek olan sistemi veya ilişkileri kurmak için "liderliği" kolektif rızayla harekete geçiren etken öznedir (Barnett & Duvall, 2005, ss. 39-75; Clark, 2009, ss. 24, 27, 28-29, 30-36; 2011, ss. 20-28, 33; Neuman, 2010, s. 105; Barder, 2015, ss. 10-25).

Söz konusu hususlara yaptığı vurgu nedeniyle Uİ literatüründeki hegemonya çalışmalarının üçüncü ekolü olarak da anılan hiyerarşi teorisi (Ikenberry & Nexon, 2019, s. 201), hegemon odaklı diğer teorilerden farklı olarak hegemon ve düzen kavramının birbirinden bağımsız olmadığına ayrıca dikkat çekmektedir. Büyük güçler anarşi merkezli teorilerin belirttiğinin aksine sadece kendi çıkarları peşinde koşan ve onları maksimize etmeye çalışan bencil aktörler değil aksine diğer devletlerin güvenlik ve ekonomik çıkarlarını koruyacak olan uluslararası veya bölgesel düzenleri kuran aktif faillerdir. Hegemonik güçlerin sadece güç dağılımının ya da kristalleşmesinin birer yansımaları olmadığını, iktidar ilişkilerini ve bu ilişkilerin hakim olduğu farklı türdeki hiyerarşik düzenlerin kurucusu olduğuna dikkat çeken hiyerarşi teorisi böylece hegemonik hiyerarşik düzen kavramını Uİ disiplinine dahil etmektedir (Ikenberry & Nexon, 2019, s. 400; McCormack, 2019, s. 9). Dahası hegemonik güçlerin kurucusu oldukları bu düzenler aynı zamanda onların rollerini, davranışlarını, statülerini ve politikalarını inşa etmekte, sınırlandırmakta ve ya şekillendirmektedir. Örneğin uluslararası hukukun askeri müdahalelere (BM Anlaşması'nın 51. Maddesi) getirdiği sınırlamalar ve uluslararası kurumlardaki çoğulculuk ilkesi hegemonik gücün otoritesinin amaç ve sınırları kapsamında hareket etmesini sağlamaktadır. Dolayısıyla büyük güçler anarşik sistemden farklı olarak sonsuz bir eylem serbestisine sahip değildir aksine eylemleri bizzat kurulmasına liderlik ettikleri hiyerarşik düzenler tarafından sınırlandırılmaktadır (Lake, 2009a; Ikenberry, 2011; Goh, 2019, ss. 614-615; Musgarave & Nexon, 2019, s. 596). Bunun yanı sıra hegemon etki alanındaki alt devletlerin dış politikalarına göreli yani mutlak olmayan bir kontrol uygularken, baskın devlet ise alt devletlerin iç ve dış politikalarının tamamını kontrol etmektedir (Doyle, 1986, ss. 40, 45, 55-60; Ferguson, 2003, ss. 154-161; Lake, 2009).

Üçüncüsü, hiyerarşi teorisi devletlerin egemenliklerini devretme konusunda karşılaştıkları teşvikleri asimetrik ittifaklara vurgu yaparak açıklamakta ve böylece ittifak teorilerine yeni bir soluk getirmektedir. Bu teoriye göre ittifakların birçoğu güvenlik, ekonomik, ideolojik ya da siyasi ihtiyaçların bir sonucu olarak oluşturulan ve devletlerin egemenliklerinden bir kısmını devrettikleri hiyerarşik yapılardır.¹⁶ Örneğin güvenlik koalisyonları genellikle ortak bir düşmanla mücadele etmek ya da benzer-ortak politika amaçlarına ulaşmak için devletlerin kaynaklarını bir araya getirerek kurdukları asimetrik askeri ittifaklardır. Bu tür ittifaklar üye devletlere sağladığı güvenlik, ekonomik veya askeri yardımlar karşılığında üyelerin egemenliklerini sonlandırmamakta sadece kısıtlamaktadır. NATO'nun oluşumu ve yapısı bu kapsamdadır. 1949 yılında Sovyet ortak tehdidine karşı mücadele etmek için ABD liderliğinde ve Batılı devletlerin katılımıyla kurulan NATO, hiyerarşik bir güvenlik koalisyonudur. NATO Anlaşmasının 5. Maddesinin üye devletlerden birine dışarıdan yönelen bir saldırı karşısında tüm üye devletlere ortak hareket etme sorumluluğunu yükleyerek üye devletlerin egemenlik haklarını sınırlandırmaktadır. Yine üye devletler 1954'te imzaladıkları NATO Kuvvetler Sözleşmesi'nin (SOFA) ilgili maddesi uyarınca üslerini, topraklarını ya da tesislerini NATO kullanımına açmayı kabul etmiş ve böylece güvenlik politikaları üzerindeki egemenliklerinden taviz vermişlerdir. Benzer şekilde 1995 yılında kurulan Dünya Ticaret Örgütü (WTO) üye devletler arasındaki ticari ilişkileri ilgili kurallar doğrultusunda düzenleyerek bu ülkelerin ekonomi politikalarına kontrol uygulamaktadır (Lake, 1996, ss. 15-18; 2001, ss. 129-160; Morrow, 1991, ss. 904-933; 1993, ss. 207-233; Sharman, 2017, s. 142).

Kurumsal Hiyerarşi Teorisinin Sınırları

Hiyerarşi teorisi, dünya siyasetine hiyerarşik bir perspektifle yaklaşarak anarşi merkezli teorilerin Uİ disiplininde uzun yıllardır işgal ettiği hegemonik konumu tartışmaya açmıştır. Bununla birlikte bu teorinin büyük ölçüde henüz gelişme aşamasında olması nedeniyle altı temel sınırı bulunmaktadır.

Birincisi, bölgesel ya da uluslararası düzenlerin kurulması, sürdürülmesi ve son bulmasında büyük güçleri etken tarafa yerleştiren hiyerarşi teorisi küçük güçleri ise sitem alıcısı (system taker) olarak niteleyerek onları edilgen/pasif olan tarafta konumlandırmaktadır. Örneğin küçük devletlerin Soğuk Savaş döneminde ABD merkezli Batı düzeninin kurulmasında oynadığı etkin rol ihmal edilmektedir. Son dönemde yapılan hiyerarşi çalışmaları post kolonyal çağda küçük güçlerin sömürge

16 İttifak teorileri için ayrıca bkz. (Walt, 1987; 1997; Morrow, 1991, ss. 904-933; 1993).

döneminden farklı olarak büyük güçlerin pasif objeleri olmadığına, aksine modern hiyerarşik düzenlerin temel dayanaklarını oluşturan normların, kurumların, ittifakların, örgütlerin ve diğer benzer yapıların oluşturulmalarında, değişim geçirmelerinde veya son bulmalarında oldukça etkili olduklarına dikkat çekmektedirler. Acharya (2004, ss. 239-275; 2012, ss. 183-209; 2014, ss. 647- 659; 2018) Batı-dışı dünyayı Batılı düzenlerin oluşum sürecinden marjinalleştirilen mevcut metinlere itirazlar yükselttiği çalışmalarında, Batı düzeninin merkezi normları olan egemenliğin ve güvenliğin kapsamının genişlemesi ve evrensel bir niteliğe kavuşmasında Üçüncü Dünya ülkelerinin yaptıkları önemli katkılara dikkat çekmektedir. Soğuk Savaş döneminde Üçüncü Dünya ülkeleri devletlerin sadece pozitif-dış egemenliğe değil aynı zamanda negatif egemenliğe (içişlerinde bağımsızlık) de sahip olduklarına dikkat çeken çeşitli girişimler (Bandung Konferansı) gerçekleştirmişlerdir. Bunun neticesinde bu ülkeler iç egemenliğin uluslararası hukuk metinlerine dahil edilmesine önemli katkılarda bulunmuşlardır. Yine Üçüncü Dünya ülkelerinin katkısıyla güvenlik konsepti de aktör ve kapsam bakımından çeşitlenmiştir. Bu devletler devletlerin sadece dış güvenlik tehditlerine değil aynı zamanda iç (askeri darbeler, rejim güvenliği vd.) ve askeri olmayan güvenlik tehditlerine (çevre güvenliği vd.) de maruz kaldıklarına Soğuk Savaş dönemi sonrasındaki çeşitli girişimleriyle dikkat çekmişlerdir.

İkincisi, hiyerarşi teorisi büyük ölçüde Batı-merkezlidir. Bu teoriyi ele alan metinlerin kullandıkları ampirik vakalar çoğunlukla ABD merkezli Batı düzeni, ABD, AB, NATO veya IMF'dir (Bkz. Lake, 2009a; Ikenberry, 2011; McDonald, 2015; Cunningham, 2017). Ancak son dönemlerde yükselen Rusya ve Çin gibi büyük güçlerin, Türkiye, Hindistan ve Venezüella gibi bölgesel güçlerin bölgesel ve uluslararası düzeyde gerçekleştirdikleri çeşitli girişimler hiyerarşi teorisiyle analiz edilebilecek olan önemli örneklerdir. Bunun yanı sıra mevcut hiyerarşi çalışmalarının hegemon referansı büyük ölçüde ABD odaklıdır. Bu çalışmalara göre hegemonik güçler liberal ve demokratik değerlere sahip olan ABD ve diğer büyük Batılı devletlerdir (İngiltere vd.). Bu devletler sadece güç üstünlüğüne sahip oldukları için değil aynı zamanda liberal ve demokratik rejimleri kurumsallaştırmış oldukları için uluslararası sistemleri en iyi onlar yönetebilirler. Bu nedenle dünya politikası her daim ABD merkezli liberal ve demokratik değerlerin hakim olduğu sistemlerle ve rejimlerle yönetilmelidir. Böylece bu çalışmalarda ABD merkezli Batı düzeni dünya siyasetinin istikrarı açısından idealize edilmekte, alternatif düzenler ise istikrar açısından riskli bulunmaktadır. Ancak dünya siyasi tarihine nevi şahsına münhasır olan farklı hiyerarşik düzenlerin ve hegemonik güçlerin yön verdiği iyi bilinmektedir. Bu hususta 1945 öncesi döneme hakim olan İngiltere liderliğindeki Avrupa düzeninin Soğuk Savaş dönemindeki Moskova merkezli Doğu Bloktan veya ABD merkezli Batı düzeninden farklı özelliklere sahip olduğunu hatırlatmak gerekiyor. Benzer şekilde Batı ve Doğu Blokları da birbirinden

farklı yapılara sahipti. Rusya ve Çin'in kendi değerleri ve çıkarları doğrultusunda normlara, örgütlere ve kuruluşlara dayanan bölgesel düzenler oluşturma çabaları bu kapsamda ayrıca analiz edilebilir (Kang, 2005a; 2005b; Ikenberry & Nexon, 2019, s. 409; Clark, 2009, ss. 27-34; 2011).

Üçüncüsü, hiyerarşi teorisi devletlerin egemenliklerini üst otoritelere devretmesinin arkasındaki temel motivasyonların daha çok maddi (ekonomik, askeri ve güvenlik) olduğunu belirtmekte, ideoloji, rejim güvenliği, politika-çıkar ortaklığı veya tarihsel deneyim gibi maddi olmayan teşvikleri ise ihmal etmektedir. Devletlerin asimetrik düzenlere maddi olmayan kaygılardan dolayı da katılabileceğine dikkat çeken hiyerarşi çalışmalarının sayısı son dönemde artmasına (Bkz. Lai & Reiter, 2000, ss. 203-227; Leeds et all, 2002, ss. 237-260; Haas, 2014, ss. 715-753; Scholvin, 2017; Cooley & Nexon, 2020) karşın bu kapsamda daha fazla sayıda sistematik çalışmaya ihtiyaç vardır. Örneğin Çin'in ve Rusya'nın bölgesel hiyerarşiler kurma girişimlerini kurumlar ve dış yardımlar gibi maddi teşvikler üzerinden açıklayan çok sayıda çalışma mevcuttur. Ancak bu devletlerin bu süreci ortak kültüre ve tarihe yaptıkları vurgularla da nasıl yönettikleri ayrıca açıklanmalıdır. Bu çalışmalar ayrıca hiyerarşilerin sosyalleştirme etkisinin devletler açısından bir diğer önemli teşviki oluşturduğunu belirtmektedir (Bkz. Ikenberry & Kupchan, 1990, ss. 283-315). Örneğin Lake (2009a) ve McDonald (2015, ss. 557-588), sosyalleştirmenin farklı kimlikleri hegemonun değerleriyle özdeşleştirerek devletler arasındaki çatışmaları önlediğini, Soğuk Savaş döneminden günümüze dek Batılı devletler arasında herhangi bir sıcak çatışma yaşanmamış olması örneği üzerinden açıklamaktadır. ABD merkezli Batı hiyerarşik düzeni içerisinde demokratik barışın kurumsallaşmış olması ve bu düzeninin benzer rejim türleri üretmesi (liberal ve demokratik değerler) demokratik barışın ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Bu çalışmaların hiyerarşik düzenlere katılmayı teşvik eden faktörlere dair yaptıkları tespitler önemli ancak iki açıdan sınırlıdır. Birincisi, rejim ve ideoloji ortaklığı Soğuk Savaş döneminde Doğu (komünizm) ve Batı (demokrasi) Bloklarının oluşumlarında etkili olmakla birlikte bu kriter devletlerin hiyerarşi tercihlerindeki etkisini 1991'de Doğu Blokunun son bulmasını takiben Doğu Avrupa devletlerinin NATO'ya üye olmaya başlamalarıyla birlikte kaybetmiştir. NATO üyeleri (demokrasi) ve bu devletler arasındaki (tek partili sistem) rejim farklılıkları dikkate alındığında, hiyerarşik düzenlere katılım teşviki hususunda ortak rejim kriterine yapılan vurgunun tekrar gözden geçirilmesi gerekmektedir. ABD'nin, Orta Doğu, Karaipler ve ya Latin Amerika ülkelerinin tek parti rejimleriyle uzun bir tarihsel geçmişe sahip olan ikili ilişkileri de yine rejim ortaklığı ve hiyerarşinin sosyalleştirme etkisine eleştirel bir bakış açısı geliştirilerek incelenebilir (Bkz. Hinnebusch, 2011; Lake, 2013). Bir

diğer husus ise hiyerarşilere katılmayı teşvik eden en önemli motivasyonlardan biri olarak dış tehdidin sunulmasıdır. Ayoob (1995), Barnett (1990), David (1991) ve Cunningham'ın (2016) dikkat çektiği üzere Üçüncü Dünya ve Orta Doğu ülkeleri açısından iç tehditler (meşruiyet sorunu, iç savaş, vd.) dış tehditlere kıyasla daha önemli güvenlik sorunlarıdır. Bu hususa yer veren çalışmaların hiyerarşi teorisi literatürüne önemli katkılarda bulunacağı aşikârdır.¹⁷

Dördüncüsü, hiyerarşi teorisi metinleri hiyerarşik ilişkilerin veya düzenlerin ast ve üst devletlere sağladığı faydalara yoğun bir ilgi gösterirken benzer bir performansı maliyetler konusunda göstermemektedir. Hiyerarşinin ast devletler açısından dış politika özerklik kaybı ve eylem sınırlaması şeklinde iki tür maliyete yol açtığını belirten hiyerarşi teorisi arşivi bu maliyetlerin üst devletler açısından ise güvenlik ve ekonomik olduğunu belirtmektedir (Lake, 2009a). Ancak hiyerarşi, devletlere prestij kaybı,¹⁸ iç istikrarsızlık, sömürülme ya da başka devletlerin açık bir hedefi olabileceği riski şeklindeki farklı maliyetlere de neden olabilmektedir. Türkiye'nin, Soğuk Savaş döneminde ABD tercihlerinin de görünür olduğu Orta Doğu politikasının bölgesel imajına yaptığı olumsuz etki (Bkz. Taş Yetim, 2021) ve ABD'nin, Orta Doğu ve Latin Amerika ülkeleriyle ikili ilişkileri bu kapsamda analiz edilebilir. ABD'nin, Latin Amerika bölge ülkeleriyle 1900'lerden itibaren, Orta Doğu ülkeleriyle (Bahreyn, Ürdün, Katar, Suudi Arabistan, Mısır ve Birleşik Arap Emirlikleri) ise 1945'ten beri sürdürdüğü asimetrik ilişkiler Batılı müttefiklerinden farklı olarak bu ülke halklarınınca meşru görülmemektedir. ABD'nin bu ülkelerle ikili asimetrik ilişkilerini lider ya da yönetici elitler üzerinden kurması ise anti-Amerikancılığı yükseltmesine ek olarak bu ülkelerin iç politikalarında istikrarsızlıkların ortaya çıkmasına katkıda bulunmaktadır (Lake, 2013, ss. 74-111; 2018, ss. 6-21; Taş Yetim, 2023). Bunun temel nedenlerinden biri ABD ve bu bölge ülkeleri arasındaki mevcut asimetrik ilişkilerin toplumsal refaha katkıda bulunmaktan ziyade liderler ve yönetici elitlerin rejim güvenliğini sağlayarak bu ülkelerde meşru görülmeyen rejimlere yönelik darbe girişimlerinin ve şiddetli ya da şiddetsiz protesto dalgalarının yükselmesine yol açmasıdır (Bkz. Hinnebusch, 2011; Taş Yetim, 2023, 985-1002).

17 Barnett (1990, ss. 531-534), Barnett VE Levy (1991, ss. 369-395) ve David (1991, ss. 233- 256), bir devletin güvenliğini sağlamak için gerekli olan iç kaynakları mobilize etmesinin önünde yetersiz bütçe, sınırlı kaynaklar ve iç isyanlar şeklinde çeşitli sınırların bulunduğunu belirtmektedir. Bu nedenle liderler her zaman dış tehdidi dengelemek ve kaynaklara ulaşmak için toplumsal sınırları aşmak şeklindeki iki savaş ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu sınırları aşamayan liderler kendilerini iç ve dış tehditten koruyabilecek, bu sınırları aşmalarına yardımcı olabilecek ve hedefledikleri güvenliğe en az maliyetle ulaşmalarını sağlayabilecek ehil ve kudrete sahip olan devletin peşine takılır.

18 Prestij maliyeti için bkz. (Handel, 1981; Rothstein, 1981, ss. 47, 259).

Son olarak, hiyerarşi literatürüne hiyerarşik ilişkilerin ve düzenlerin kurulma, dağılma, son bulma ya da kriz süreçlerine değinen çalışmalar hâkimdir (Lake, 2009a; Ikenberry, 2011; Cooley, 2017). Ancak alt devletlerin üst devletlere meydan okuma davranışlarını açıklamak en az söz konusu konular kadar mühimdir. Hiyerarşi teorisi literatürüne bu kapsamda katkıda yapan çalışmaların sayısı son dönemlerde artmıştır. Bu çalışmalar hiyerarşik bir düzenin normlarına, kurallarına, kurumlarına veya üst devletine hangi nedenlerle meydan okumalar gerçekleştirebileceğini kullandıkları çeşitli ampirik örneklerle açıklamaktadır. Bu kapsamda ABD hegemonyasına Batılı (Fransa ve Almanya) ve Batı-dışı devletlerden (Çin, Rusya ya da Üçüncü Dünya gibi) yönelen güncel meydan okumalara bir hayli referans verilmektedir (Acharya, 2004, ss. 239-275; 2012, ss. 203-206; 2014, s. 9; Reus-Smit, 2005, ss. 71-92; Towns, 2012, ss. 179-209; Zürn vd. 2012, ss. 69-106; Zarakol, 2014, ss. 311-332; Cooley & Nexon, 2020). Bu çalışmalar meydan okuyan ve meydan okunan taraflara devletlerin yanı sıra devlet dışı aktörleri de (sivil toplum kuruluşları, örgütler vb.) dahil ederek hiyerarşi teorisinin gelişmesine önemli katkılarda bulunmakla birlikte bu konuda üç temel boşluk mevcuttur. Bu metinlerin çoğunluğu ast devletlerin meydan okuma davranışlarını güncel örnekler üzerinden açıklayarak tarihsel vakaları ihmal etmektedir. Soğuk Savaş döneminde Yugoslavya, Çekoslovakya, Macaristan ve Polonya gibi ülkelerin Sovyetler Birliği ile yaşadığı krizler bu kapsamda analiz edilebilecek alternatif örneklerdir. İkincisi, üst devlet lideri olduğu uluslararası düzenin normlarına veya kurallarına meydan okuyarak ast devletlerin itaatsizliklerini tetikleyebilir. Donald Trump Başkanlığındaki ABD'nin, Paris İklim Anlaşması'ndan çekilerek, Çin ve Rusya ile temaslarını arttırarak ve NATO müttefiklerinin güvenirliliğini tartışarak Batılı devletlerin meydan okuma davranışlarına nasıl yol açtığı, bu hususta oldukça ilgi görmesine karşın (Lake, 2018; Cooley & Nexon, 2020) bu konu hiyerarşi teorisinin önerdiği üzere hegemonik lideri liderliğini sürdürmekte olduğu düzene meydan okumaya yönelten lider,¹⁹ sistem ve devlet düzeyleriyle ilişkilendirilerek daha sistematik bir şekilde analiz edilebilir. Son olarak hegemon devletin meydan okuma davranışının mevcut ast devletlere yapması muhtemel olan etkiler de ayrıca analiz edilmelidir. Trump liderliğindeki ABD'nin Batı düzenine yönelik gerçekleştirdiği meydan okumanın Batılı devletlerin dış politika davranışlarını nasıl etkilediği bu kapsamda açıklanabilecek önemli bir konudur

19 ABD hegemonyasına yönelik artan meydan okumaları Trump'ın politikaları üzerinden açıklayan çalışma için bkz. (Cooley ve Nexon, 2020).

Sonuç

Son yıllarda Uİ disiplininde bir teori olarak yerini alan kurumsal hiyerarşinin geliştirdiği ilişkiyel otorite kavramı dünya politikasındaki tarihi ve güncel gelişmeleri yenilikçi bir bakış açısıyla açıklama imkanı sunmaktadır. ABD hegemonyasına karşı son dönemde Batı düzeni içerisinde (Fransa ve AB ülkelerinden) ve dışından (Çin, Rusya vd.) yönelen meydan okumalar, Orta Doğu, Asya, Afrika bölgesindeki güncel ve tarihsel sorunlar, ABD, Çin ve Rusya arasındaki küresel ve bölgesel rekabet, son dönemlerde Üçüncü Dünya ülkelerinin uluslararası arenada artan etkileri ve 24 Şubat 2022'den itibaren süren Ukrayna işgali kuramsal hiyerarşi teorisine analiz edilebilecek olaylardır.

Rusya'nın, Ukrayna'ya gerçekleştirdiği askeri müdahale kurumsal hiyerarşi teorisine perspektifiyle Rusya'nın yakın çevresinde etki alanı oluşturma hedefinin bir parçası olarak değerlendirilebilir. Rusya'nın hiyerarşik bir düzen hedefi doğrultusunda dış yardımlara, alternatif normlara ve kurumlara yoğun yatırımlar yaptığını belirten çok sayıda çalışma bulunmasına (Cooley & Nexon, 2020) karşın askeri müdahalelerin bu husustaki önemi yeterince açıklanmamıştır. Kuramsal hiyerarşi teorisine, askeri müdahalelerin oldukça maliyetli olmasına karşın, mevcut ya da potansiyel ast devletlerin otoriteye itaat etmesini sağlamak için bir disiplin aracı veya rakip hiyerarşinin etkisini zayıflatmak için bir dengeleme mekanizması olarak kullanılabileceğine değinmektedir. Ukrayna işgali bu perspektiften değerlendirildiğinde iki çıkarsamada bulunulabilir. Birincisi, Rusya Ukrayna'yı yakın çevresinde oluşturmaya çalıştığı bölgesel hiyerarşisine dahil etmek istemekte ancak Ukrayna Devlet Başkanı Vladimir Zelenksi liderliğindeki Ukrayna'nın dış politika önceliğinin NATO'ya ve AB'ye üyelik olması bu hedefe ulaşılmasına engel oluşturmaktadır. Bu kapsamda değerlendirildiğinde Rusya'nın otoritesine meydan okuyan Ukrayna liderini Rus hiyerarşisini onaylayacak olan bir liderle değiştirmek için Rusya'nın Ukrayna'da açık rejim değişim aracını yani askeri müdahaleyi kullandığı sonucuna ulaşılabilir. İkincisi, genelde Sovyet sonrası coğrafya özelinde ise Ukrayna ABD ve Rusya arasındaki bölgesel hiyerarşi rekabetinin sürdüğü alanlar arasında yer almaktadır. ABD'nin, 1990'lı yıllar itibariyle dış yardımlar ve NATO vasıtasıyla hegemonyasını Sovyet sonrası coğrafyaya genişletme çabası, bu coğrafyayı güvenlik çıkarları açısından oldukça önemli gören Rusya'yı harekete geçirmiştir. Rusya, ABD'nin bu coğrafyada artan etkisini azaltmak, kendi etkisini ise arttırmak için askeri müdahalelerin de dahil olduğu dengeleme stratejilerini uygulamaktadır.

Kurumsal hiyerarşi teorisinin bu çalışmada yer verilen teorik önermeleri, dünya siyasetini farklı bir teorik perspektifle açıklama imkanı sunmakla birlikte, bu teorisinin ilişkiyel otoriteye yaptığı aşırı vurgu üç hususun gözden kaçırılmasına yol açmaktadır.

Birincisi, ilişkisel otorite ast ve üst devletler arasındaki hiyerarşik ilişkilerin rızayla kurulduğunu belirtmektedir. Bu yönüyle bu kavram Batılı devletler ve ABD arasındaki ilişkileri açıklayabilirken, diğer devletlerin hiyerarşi deneyimlerini açıklayamamaktadır. Daha önce de değindiğimiz üzere ABD'nin, Orta Doğu ve Latin Amerika ülkeleri ile mevcut asimetrik ilişkileri sadece bu ülkelerin liderleri veya yönetici kadrolarının rızası sağlanarak kurulmuştur. Bu husus kurumsal hiyerarşi teorisinin tam meşruiyet örneklerinin yanı sıra görelî meşruiyet ve rıza örneklerini de dikkate alması gerektiğine işaret etmektedir. Benzer şekilde bazı devletlerin tecrübe ettikleri askeri müdahaleler, rejim değişimi ve ulus inşası operasyonları, hiyerarşik yönetimlerin diğer türleri olmasına karşın bu konular hiyerarşi literatüründe kapsamlı şekilde ele alınmış değildir. İkincisi kuramsal hiyerarşi teorisi farklı hiyerarşik kontrol kalıplarının iç savaşa ilişkisini ayrıca analiz etmelidir. Lake (2009a; 2013) ve Cunningham (2016), hiyerarşik ilişkilerin ast devletlerde ortaya çıkan rejim karşıtı mobilizasyonların iç savaşa dönüşmesini engellediğini belirtmektedir. Ancak son dönemde yapılmış olan hiyerarşi çalışmalarının da işaret ettiği üzere hiyerarşik ilişkiler hedeflediğinin aksine alt devletlerde çeşitli iç istikrarsızlıklara (isyanlar, protestolar, iç savaş) yol açabilir (Bkz. Taş Yetim, 2023).

Son olarak, geniş hiyerarşi teorisinin de vurguladığı üzere ırk, statü ve toplumsal eşitsizlikler hiyerarşilerin dünya siyasetinde kurumsallaştırılmasında önemli roller oynamaktadırlar. Son dönemde yapılan kurumsal hiyerarşi çalışmaları (Bkz. Barder, 2022; Lake, 2022) bu farklılıkların otorite ilişkilerinin oluşturulması ya da son bulmasında oynadığı etkin rolleri dikkate almasına karşın bu husus üzerine daha fazla sayıda çalışma yapılması Uİ literatürüne önemli katkılarda bulunacaktır. Üçüncü Dünya ülkelerinin, Rusya'nın, Çin'in ve diğer yükselen bölgesel güçlerin bölgesel hiyerarşilerini kurma çabalarında çeşitli geniş hiyerarşi kalıplarının oynadığı etkili roller bu kapsamda değerlendirilebilecek konulardır.

Hierarchy Theory in International Relations with its Arguments, Strength and Limitations

Hüsna Taş Yetim

The field of International Relations (IR) used to hold the belief that global politics functioned without established chains of command and anarchic until very recently. This is due to the widespread belief that governments possess political authority only within their own borders. Major countries must maximize their material resources in order to survive, thrive, and maintain security in the current international chaotic environment. An expanding corpus of IR research on the concept of hierarchy is challenging this traditional perspective on international politics. In international relations discipline, the process of conceptualizing hierarchy studies, which initially questioned the concept of anarchy during the Cold War, accelerated following the 2003 US military involvement in Iraq. As a consequence of the invasion of Iraq, a number of international relations scholars have begun to criticize anarchy-based theories that disregard the asymmetrical character of interstate interactions and international politics. Experts in hierarchy theory concur that international politics is hierarchical, but their different definitions and viewpoints on the nature of hierarchy have led to the division of hierarchy studies into two distinct schools: the institutional school and the broad school. This study's primary objective is to determine the pros and cons of the institutional hierarchy theory, so the emphasis throughout has been on that theory.

 Assist. Prof., Ankara Medipol University, husna.tas@gmail.com

 <https://orcid.org/0000-0002-8581-0656>

 © İlmî Etüdler Derneği
DOI: 10.12658/M0719
insan & toplum, 2023; 13(3): 187-217
insanvetoplum.org

 Received: 30.03.2022
Revision: 10.05.2023
Accepted: 15.05.2023
Online First: 12.06.2023

The institutional hierarchy theory posits that dominant states leverage their power asymmetries, such as differences in military might, economic prosperity, and cultural sway, to subordinate less powerful states. In order to attain their basic goals, such as safeguarding against internal or external threats, establishing trade or security partnerships, or achieving economic advancement, smaller states (B) often relinquish a portion of their sovereignty to great powers (A). Thus, State B legally recognizes a social or political hierarchical structure in which State A occupies a position of superiority or hierarchy over State B, and State B is demoted to a position of subordination within the system. There are a variety of different frameworks, infrastructures, and structures that may be used to build hierarchies.

Certain political systems that are hierarchical in nature incorporate informal structures, whereby those in positions of authority govern both the domestic and foreign policies of countries that are subjugated. Certain political systems characterized by hierarchy may feature hegemonic structures, wherein dominant powers exert a degree of influence over the foreign policy decisions of subordinate states. Both categories of structures are characterized by hierarchical political systems. By 1945, political power structures that relied on direct, linear connections, such as empires and colonies, had been replaced by more indirect, relational power connections, such as *de facto* protectorates and zones of influence. This suggests that hierarchical structures can emerge in contemporary global politics without the need for complete subordination of subordinate units to dominant actors. Due to the fact that each hierarchy formulates its own structure based on its ideas, political system, and other essential factors, the tradeoffs and designs relating to social, security, and ideological components vary among hierarchies.

There is a consensus among scholars of international relations that this serves as an illustration of the hierarchical relationship that prevails within the domestic realm between a nation-state and its citizens. In contrast, the hierarchical systems of power present in global politics differ significantly from those found in domestic politics. Within the context of established legal frameworks and formal procedures, political hierarchies domestically frequently entail the delegation of governance responsibilities by political authorities to administrators. This sort of thing takes place within established legal systems. The hierarchical structure present in domestic politics differs from that of international politics, as the latter is characterized by a more indirect, fragmented, and contested hierarchy. It is determined less by written rules or conventional processes than by the repetition of informal practices and more subtly manipulative forms of the political system.

In brief hierarchy theory argues that the emphasis on anarchy has blinded international relations theorists to the significance of stratification in world politics. It sees sovereignty as divisible and investigates the puzzle of how states establish and maintain hierarchies under anarchy and how hierarchic relations involving superior and subordinate partnerships permeate the world politics. Rather than being governed by a single ordering principle, in other words, the international system tends to be hybrid in character, with anarchy governing relations between certain sets of actors and hierarchy predominating relations between others. The concept of hierarchy encompasses not only the presence of inequalities or differentiation among individuals or groups, but also an ever-changing of power and asymmetrical distribution of authority. This pertains to a hierarchical structure where a superior actor, situated at the apex of a hierarchical pyramid, wields authority over a subordinate actor. Hierarchy refers to a system of relational authority that is established through an agreement between a superordinate-hierarch and a subordinate actor. A dominant state offers a dependent state a range of benefits that often including external and/or internal security, financial aid, a trade or security alliance, and economic development. The subordinate state relinquishes a certain degree of its de facto sovereignty to the superordinate power as part of the exchange, thereby legitimately acknowledging its subordinate position. There exist variations in the economic, security, and ideological tradeoffs across different hierarchies. Within hierarchical networks, the higher-ranking entities-states strive to optimize their gains while minimizing their expenses.

This research draws upon a comprehensive body of academic literature on hierarchy studies to investigate the pros and cons of the relational authority structure. The concept characterizes hierarchy as a hierarchical partnership that is established through agreements between sovereign nations, and is commonly referred to as institutional hierarchy theory within the realm of international relations scholarship. The research is divided into four distinct sections. The first part encompasses a juxtaposition between the broad hierarchy theory and the institutional hierarchy theory. Additionally, a summary of the fundamental components of the institutional hierarchy theory is presented, drawing from a comprehensive studies on hierarchy. Chapters three and four center on the three strengths and five limitations of the theory that have been identified. This concept is subject to certain limitations, which primarily pertain to its ability to elucidate the hierarchical structure in relation to the notions of consent, social contract, stability, and voluntarism. The conclusion section presents a thorough examination of the institutional hierarchy theory, and highlights contemporary events that can be elucidated through the application of this theoretical framework.

Kaynakça | References

- Acharya, A. (2004). How ideas spread: Whose norms matter? norm localization and institutional change in Asian regionalism. *International Organization*, 58(2), 239-275.
- Acharya, A. (2012). Ideas, norms and regional Orders, T. V. Paul (Ed.), in *International Relations Theory and Regional Transformation* (183-209). Cambridge University Press.
- Acharya, A. (2014). A global international relations (IR) and regional worlds: A new agenda for international studies. *International Studies Quarterly*, 58(4), 647- 659.
- Acharya, A. (2018). *Constructing global order: Agency and change in world politics*, Cambridge University Press.
- Adler-Nissen, R. (2017). Are we 'Lazy Greeks' or 'Nazi Germans'? Negotiating international hierarchies in the Euro Crisis. Ayşe Zarakol (Ed.), in *Hierarchies in World Politics* (198-219), Cambridge University Press.
- Agathangelou, A. M. and Ling, H. M. (2009). *Transforming world politics: From empire to multiple worlds.*, Routledge.
- Ayoob, M. (1995). *The third world security predicament: State making, regional conflict, and the international system*. Lynne Rienner Publishers.
- Balçı, A. (2019a). *When Hierarchy shattered: Turkey's post-2013 crisis with the US-led Order*. TUBITAK, Program Code: 1002, Project No: 118K413, August.
- Balçı, A. (2019b). A Three-level analysis of Turkey's crisis with the U.S.-led Order. *Insight Turkey*, 21(4), 13-24.
- Balçı, A. (2021). Algeria in declining ottoman hierarchy: Why Algiers remained loyal to the falling patron. *Cambridge Review of International Affairs*, 35(3), 375-393.
- Balçı, A. & Madakbaş G. E. (2018). Turgut Özal dış politikası: Amerikan düzeninde yeniden konumlanma ve otonomi arayışı. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 15(55), 77-98.
- Balçı, A. & Küçükboz Karafil, D. (2020). Hiyerarşi teorisi ve ikincil devletlerin otonomi arayışı. Murat Çemrek ve M. Cüneyt Özşahin (Ed.), *Uluslararası İlişkilerden Küresel Siyasete: Teori ve Metod Üzerine Kritikler* içinde. Orion.
- Barder, A. D. (2015). *Empire within: International hierarchy and its imperial laboratories of governance*. Routledge.
- Bernard, C. I. (1962). *The Functions of the executive*. Cambridge. Harvard University Press.
- Barnett, M. (1990). High politics Is low politics the domestic and systemic sources of Israeli security policy: 1967-1977. *World Politics*, 42, 529-562.
- Barnett, M. (2017). Hierarchy and paternalism. Ayşe Zarakol (Ed.). in *Hierarchies in World Politics* (66-95). Cambridge University Press.
- Barnett, M. & Levy, J. S. (1991). Domestic sources of alliances and alignments: The case f Egypt 1962-1973, *International Organization*. 45(3), 369-395.
- Barnett, M. & Duvall, R. (2005). Power in international politics. *International Organization*. 59(1), 39-75.
- Boswell, T. (2004). American world empire or declining hegemony. *Journal of World-Systems Research*. 10(2), 516-524.
- Clark, I. (1989). *The hierarchy of states: Reform and resistance in the International Order*. Cambridge University Press.
- Clark, I. (2009). Bringing hegemony back in: the United States and international order. *International Affairs*. 85(1), 23-36.
- Clark, I. (2011). *Hegemony in international society*. Oxford University Press.
- Cooley, A. (2003). Thinking rationally about hierarchy and global governance. *Review of International Political Economy*. 10(4), 672-684.

- Cooley, A. (2005). *The Logics of Hierarchy: The organization of empires, states and military occupations.*, Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Cooley, A. (2008). *Base politics: Democratic change and the U.S. military overseas.* Cornell University Press.
- Cooley, A. (2017). Command or control? Hierarchy and international politics of foreign military bases. Ayşe Zarakol (ed.), in *Hierarchies in World Politics* (154-175). Cambridge University Press.
- Cooley, A. & Spruyt, H. (2009). *Contracting states.* Princeton University Press.
- Cooley, A. & Nexon, D. H. (2013). The empire will compensate you: the structural dynamics of the US overseas basing network. *Perspectives on Politics*, 11(4), 1034-1050.
- Cooley, A. & Synder, J. (2015). *Ranking the world: Grading states as a tool of global governance.* Cambridge University Press.
- Cooley, A. & Nexon, D. (2020). *Exit from hegemony: The unraveling of the American Global Order.* Oxford University Press.
- David, S. R. (1991). Explaining third world alignment. *World Politics*, 43(2), 233-256.
- Donnelly, J. (2009). Rethinking political structures: from 'ordering principles' to 'vertical differentiation' and beyond. *International Theory*, 1(1), 49-86.
- Donnelly, J. (2015). The discourse of anarchy in IR. *International Theory*, 7(3), 393-425.
- Donnelly, J. (2017). Beyond hierarchy. Ayşe Zarakol (Ed.), in *Hierarchies in World Politics* (243-266). Cambridge University Press.
- Doyle, M. W. (1986). *Empires.* Cornell University Press.
- Dunne, T. (2003). Society and hierarchy in international relations. *International Relations*, 17(3), 303-320.
- Ferguson, N. (2003). Hegemony or empire?. *Foreign Affairs*, 82(5), 154-161.
- Ferguson, Y. H. (2008). Approaches to defining 'Empire' and characterizing United States influence in the contemporary world. *International Studies Perspectives*, 9(3), 272-280.
- Finnemore, M. (2009). Legitimacy, hypocrisy, and the social structure of unipolarity: Why being a unipole isn't all it's cracked up to be. *World Politics*, 61(1), 58-85.
- Gill, S. R. & Law, D. (1989). Global hegemony and the structural power of capital. *International studies quarterly*, 33(4), 475-499.
- Gilpin, R. (1981). *War and change in world Politics.* Cambridge University Press.
- Gilpin, R. (1988). The theory of hegemonic war." *The Journal of Interdisciplinary History* 18(4), 591-613.
- Gilpin, R. (2015). Hegemonic war and international change. *Conflict After the Cold War.* Routledge.
- Goh, E. (2019). Contesting hegemonic order: China in East Asia. *Security Studies*, 28(3), 614-644.
- Gramsci, A. (1971). *Selections from the Prison Notebooks*, Quintin Hoare and GeoVrey Nowell Smith (Ed.), International Publishers.
- Haas, M. L. (2014). Ideological polarity and balancing in great power politics. *Security Studies*, 23(4), 715-753.
- Handel, M. (1981). Weak states in the international system. F. Frank Cass.
- Hobson, J. M. (2014). The twin self-delusions of IR: why 'hierarchy' and not 'anarchy' is the core concept of IR. *Millennium*, 42(3), 557-575.
- Hobson, J. M., & Sharman, J. C. (2005). The enduring place of hierarchy in world politics: Tracing the social logics of hierarchy and political change. *European Journal of International Relations*, 11(1), 63-98.
- Hurd, I. (1999). Legitimacy and authority in international politics. *International organization*, 53(2), 379-408.
- Hurd, I. (2007). *After anarchy: Legitimacy and power in the United Nations Security Council.* Princeton University Press.

- Ikenberry, G. J. (2004). Liberalism and empire: logics of order in the American unipolar age. *Review of International Studies*, 30(4), 609-630.
- Ikenberry, G. J. (2011). *Liberal leviathan*. Princeton University Press.
- Ikenberry, G. J. & Kupchan, C. A. (1990). Socialization and hegemonic power. *International organization*, 44(3), 283-315.
- Ikenberry, G. J. & Nexon, D. H. (2019). Hegemony studies 3.0: The dynamics of hegemonic orders. *Security Studies*, 28(3), 395-421.
- Kang, D. C. (2003). Hierarchy, balancing, and empirical puzzles in Asian international relations. *International Security*, 28(3), 165-180.
- Kang, D. C. (2004). The theoretical roots of hierarchy in international relations. *Australian Journal of International Affairs*, 58(3), 337-352.
- Kang, D. C. (2005a). Hierarchy in Asian international relations: 1300-1900. *Asian Security*, 1(1), 53-79.
- Kang, D. C. (2005b). Why China's rise will be peaceful: Hierarchy and stability in the East Asian region. *Perspectives on Politics*, 3(3), 551-554.
- Kaplan, M. A. (1957). *System and Process in International Politics*, Wiley.
- Keene, E. (2002). *Beyond the Anarchical Society*. Cambridge University Press.
- Dunne, T. (2003). Society and hierarchy in international relations. *International Relations*, 17(3), 303-320.
- Kindleberger, C. P. (1986). *The world in depression, 1929-1939*. University of California Press.
- Krasner, S. D. (1999). *Sovereignty: Organized Hypocrisy*. Princeton University Press.
- Krasner, S. D. (2001). Rethinking the sovereign state model. *Review of international studies*, 27(5), 17-42.
- Krasner, S. D. (2004). The Whole in the Hole: Sovereignty, Shared Sovereignty, and International Law. *Michigan Journal of International Law*. 25(4), 1075-1101.
- Krisch, N. (2003). "More equal than the rest? Hierarchy, equality and US predominance in international law", in Michael Byers and George Nolte (eds), *United States Hegemony and the Foundations of International Law*, New York: Cambridge University Press, ss. 135-140
- Lai, B. & Reiter, D. (2000). Democracy, political similarity, and international alliances, 1816-1992. *Journal of Conflict Resolution*, 44(2), 203-227.
- Lake, D. A. (1996). Anarchy, hierarchy, and the variety of international relations. *International organization*, 50(1), 1-33.
- Lake, D. A. (1999). *Entangling Relations: American Foreign Policy in its Century*. Princeton University Press.
- Lake, D. A. (2001). Beyond anarchy: The importance of security institutions. *International security*, 26(1), 129-160.
- Lake, D. A. (2003). The new sovereignty in international relations. *International studies review*, 5(3), 303-323.
- Lake, D. A. (2007). Escape from the state of nature: Authority and hierarchy in world politics. *International Security*, 32(1), 47-79.
- Lake, D. A. (2009a). *Hierarchy in International Relations*. Cornell University Press.
- Lake, D. A. (2009b). Relational authority and legitimacy in international relations. *American Behavioral Scientist*, 53(3), 331-353.
- Lake, D. A. (2009c). Regional hierarchy: authority and local international order. *Review of International Studies*, 35(1), 35-58.
- Lake, D. A. (2013). Legitimizing power: The domestic politics of US international hierarchy. *International Security*, 38(2), 74-111.

- Lake, D. A. (2017). Domination, authority, and the forms of Chinese power. *The Chinese Journal of International Politics*, 10(4), 357-382.
- Lake, D. A. (2017). Laws and norms in the making of international hierarchies. Ayşe Zarakol (Ed.), in *Hierarchies in World Politics* (17-43). Cambridge University Press.
- Lake, D. A. (2018). International legitimacy lost? Rule and resistance when America is first. *Perspectives on Politics*, 16(1), 6-21.
- Lake, D. A. & Morgan, P. M. (2010). *Regional orders: Building security in a new world*. Penn State Press.
- Leeds, B., Ritter, J., Mitchell, S. & Long, A. (2002). Alliance treaty obligations and provisions, 1815-1944. *International Interactions*, 28(3), 237-260.
- Lemke, D. (2002). *Regions of war and peace*. Cambridge University Press.
- Lemke, D. (2004). Great powers in the Post-Cold War World: A Power Transition Perspective. T. V. Paul, James J. Wirtz, and Michel Fortmann (Eds.), in *Balance of Power: Theory and Practice in the 21st Century*. Stanford University Press.
- Lemke, D. & Werner, S. (1996). Power parity, commitment to change, and war. *International Studies Quarterly*, 40(2), 235-260.
- Mattern, J. B. & Zarakol, A. (2016). *Hierarchies in world politics*. *International Organization*, 70(3), 623-654.
- McCormack, D. (2019). *Great powers and international hierarchy*. Springer & Palgrave Macmillan.
- McDonald, P. J. (2015). Great powers, hierarchy, and endogenous regimes: Rethinking the domestic causes of peace. *International Organization*, 69(3), 557-588.
- Mearsheimer, J. (2001). *The tragedy of great power politics*. W. Norton.
- Modelski, G. & Thompson, W. R. (1989). Long cycles and global war. Manus I. Midlarsky (Ed.), in *Handbook of war Studies* (23-54). Unwin Hyman.
- Morrow, J. D. (1991). Alliances and asymmetry: An alternative to the capability aggregation model of alliances. *American journal of political science*, 904-933.
- Morrow, J. D. (1993). Arms versus Allies: Trade-offs in the search for security. *International Organization*, 47(2), 207-233.
- Motyl, A. J. (2006). Is everything empire? Is empire everything?. *Comparative Politics*, 38(2), 229-249.
- Musgrave, P. & Nexon, D. H. (2018). Defending hierarchy from the moon to the Indian Ocean: Symbolic capital and political dominance in early modern China and the cold war. *International Organization*, 72(3), 591-626.
- Neuman, S. G. (2010). Power, influence, and hierarchy: defense industries in a unipolar world. *Defence and Peace Economics*, 21(1), 105-134.
- Nexon, D. H. & Wright, T. (2007). What's at stake in the American empire debate. *American Political Science Review*, 101(2), 253-271.
- O'Reilly, M. J. & Renfro, W. B. (2007). Evolving Empire: America's "Emirates" Strategy in the Persian Gulf. *International Studies Perspectives*, 8(2), 137-151.
- Organski, A. F. K. (1958). *World politics*. Alfred A. Knopf.
- Organski, A. F. K. & Kugler, J. (1980). *The war ledge*. University of Chicago Press.
- Philips, A. (2017). Making empires: Hierarchy, conquest, and customization. Ayşe Zarakol (Ed.), in *Hierarchies in World Politics* (43-65). Cambridge University Press.
- Pouliot, V. (2017). Against authority: The heavy weight of international hierarchy. Ayşe Zarakol (Ed.), in *Hierarchies in World Politics* (113-135). Cambridge University Press.
- Prys, M. & Robel, S. (2011). Hegemony, not empire. *Journal of International Relations and Development*, 14(2), 247-279.

- Reus-Smit, C. (2005). Liberal hierarchy and the licence to use force. *Review of international studies*, 31(1), 71-92.
- Rothstein, R. L. (1981). *Alliances and small Powers*. Columbia University Press.
- Ruggie, J. G. (1982). International regimes, transactions, and change: embedded liberalism in the postwar economic order. *International organization*, 36(2), 379-415.
- Sharman, J. C. (2017). Hierarchy in an age of equality: Micro-states and dependencies. Ayşe Zarakol (Ed.), in *Hierarchies in World Politics* (137-153). Cambridge University Press.
- Schmidt, B. C. (1998). *The political discourse of anarchy: A disciplinary history of international relations*. State University of New York Press.
- Scholvin, S. (2017). *Secondary powers vis-à-vis South Africa: hard balancing, soft balancing, rejection of followership, and disregard of leadership* (No. 306). GIGA Working Papers.
- Schulz, C. A. (2019). Hierarchy salience and social action: disentangling class, status, and authority in world politics. *International Relations*, 33(1), 88-108.
- Shilliam, R. (2015). *The black Pacific: Anti-colonial struggles and oceanic connections*. Bloomsbury Publishing.
- Simon, H. A. (1976). *Administrative Behavior: A Study of Decision-Making Processes in Administrative Organization*. (3rd Edition), Free Press.
- Simpson, G. (2004). *Great powers and outlaw states*. Cambridge University Press.
- Snidal, D. (1985). The limits of hegemonic stability theory. *International Organization*, 39(4), 579-614.
- Sterling-Folker, J. (2008). The emperor wore cowboy boots. *International Studies Perspectives*, 9(3), 319-330.
- Stroup, S. S. & Wong, W. H. (2017). Leading authority as hierarchy among INGOs. Ayşe Zarakol (Ed.), in *Hierarchies in World Politics* (175-198). Cambridge University Press.
- Taş Yetim, H. (2021). Türkiye'nin Amerikan hiyerarşik düzeni ile krizi (1964-75): Dış politikada otonomi arayışı. (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.)
- Taş Yetim, H. (2023). Informal imposed hierarchies in world politics and internal instabilities in subordinate states: the Afghanistan and Iraq cases., *Third World Quarterly*, 44,(5), 985-1002.
- Taş Yetim, H. & Balcı, A. (2016). Tabi devletler neden otonomi arttırmaya yönelir? 1964-1975 dönemi Türk-Amerikan ilişkilerindeki krizi açıklamak. *Gazi Akademik Bakış*, 15(29), 195-220.
- Towns, A. E. (2012). Norms and social hierarchies: Understanding international policy diffusion "from below". *International organization*, 66(2), 179-209.
- Wallerstein, I. (1984). *The Politics of world economy: The states, the movements and the civilizations.*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Walt, S. M. (1987). *The origins of alliances*. Ithaca.
- Walt, S. M. (1997). Why alliances endure or collapse. *Survival*, 39(1), 156-179.
- Walt, S. M. (2006). *Taming American power: the global response to US primacy*. WW Norton & Company.
- Walt, S. M. (2009). Alliances in a unipolar world. *World politics*, 61(1), 86-120.
- Waltz, K. N. (1959). *Man, the state and war: A Theoretical Analysis*. Columbia University Press.
- Waltz, K. N. (1979). *Theory of international politics*. Long Grove.
- Webb, M. C. & Krasner, S. D. (1989). Hegemonic stability theory: an empirical assessment. *Review of International Studies*, 15(2), 183-198.
- Weldes, J. et all. (1999). *Cultures of insecurity: States, communities, and the production of danger*. University of Minnesota Press.
- Wendt, A. & Friedheim, D. (1995). Hierarchy under anarchy: informal empire and the East German state. *International Organization*, 49(4), 689-721.

- Wilkinson, D. (1999). Unipolarity without hegemony. *International Studies Review*, 1(2), 141-172.
- Zarakol, A. (2014). What made the modern world hang together: socialisation or stigmatisation?. *International Theory*, 6(2), 311-332.
- Zürn, M., Binder, M. & Ecker-Ehrhardt, M. (2012). International authority and its politicization. *International Theory*, 4(1), 69-106.
- Zarakol, A. (2017). *Hierarchies in world Politics*. Cambridge University Press.
- Zaum, D. (2007). *The sovereignty paradox: the norms and politics of international statebuilding*. Oxford University Press.